

لزوم تجدید نظر در سیاست‌های جمعیتی ایران

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
مرکز مطالعات و پژوهشهای جمعیتی آسیا و اقیانوسیه

دکتر محمد جواد محمودی

دکتر شهلا کاظمی پور

دکتر محمود مشفق

و سایر همکاران

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

امام راحل (ره)
در ارتباط با ظرفیت جمعیتی ایران فرموده‌اند:

«مملکت ایران ۳۵ میلیون حالا می‌گویند جمعیت دارد. وسعتش آنقدر است که برای صد و پنجاه میلیون تا دویست میلیون جمعیت کافی است. یعنی اگر دویست میلیون جمعیت داشته باشد، در ایران به رفاه زندگی می‌کنند.»

(صحیفه امام - جلد ۷ - صفحه ۳۹۳).

بر اساس گزارش توسعه انسانی که هر ساله توسط سازمان ملل
منتشر می گردد:

**مردم (مردان و زنان) ثروت واقعی هر
ملتی را تشکیل می دهد**

برژینسکی سیاستمدار کهنه کار و مشاور امنیت ملی سابق آمریکا

«از فکر کردن به حمله پیشدستانه علیه تاسیسات هسته‌ای ایران اجتناب کنید و گفت و گوها با تهران را حفظ کنید، بالاتر از همه بازی طولانی مدتی را انجام دهید، چون زمان، آمارهای جمعیتی و تغییر نسل در ایران به نفع رژیم کنونی نیست» (خبرگزاری فارس، ۱۵/۱۲/۱۳۸۸، خبر شماره ۸۸۱۲۵۰۲۲۶).

نشست بیلدربرگ

طراحی مقدمات جنگ بزرگ در خاورمیانه

تشدید نسل کشی و کاهش جمعیت جهان

نشست چهار روزه گروه بیلدربرگ امسال نیز در شرایطی ویژه از روز پنجشنبه ۱۹ تا یکشنبه ۲۲ خرداد ماه ۱۳۹۰ در سنت موریتس سوئیس برگزار شد.

گروه بیلدربرگ تنها یکی از سه ضلع سازمان نئو ماسونی مخفی است که با گرد هم آوردن مجموعه ای از صاحبان قدرت و ثروت در تلاش برای در اختیار گرفتن اهرم های سیاسی ، اقتصادی و تبلیغاتی جهان است. این سازمان هر سال سه نشست برگزار می کند مسائل اقتصادی در اجلاس داووس، مسائل اطلاعاتی و امنیتی در گردهمایی مونیخ و مسائل سیاسی در نشست بیلدربرگ مورد بررسی قرار می گیرد.

مهمترین برنامه کاری حکومت نامرئی جهان: انجمن سیاسی و اقتصادی جهان

الف- بهار عربی

ب- سانسور اینترنتی

ج- به درازا کشیدن بحران اقتصادی

د- تعیین رئیس جدید صندوق بین المللی پول

ه- افزایش جنگ و کشتار و نسل کشی

ایجاد جنگ در خاورمیانه یکی از مهمترین برنامه های بیلدبرگ است. بیلدبرگی ها براین اعتقادند که جمعیت جهان بسیار زیاد شده و فقط جنگ می تواند تا حدودی این مشکل را چاره کند. تمامی افراد عضو بیلدبرگ بصورت متحدالرأی براین تصمیم استوار بوده و لزوم بروز جنگ را قطعی می دانند.

کشتار و ذبح انسان و دامن زدن به مرگ ومیر در فرقه های ماسونی از جمله بیلدبرگ جزء اصول اصلی است و عوامل این گروه ها موظفند تا حد ممکن به جنگ و نسل کشی دامن بزنند تا جمعیت جهان کاهش یابد.

ساختار و روند جمعیتی ایران و لزوم تجدید نظر در سیاستهای جمعیتی

مقدمه

امروزه بسیاری از کشورها در حالت عدم تعادل جمعیتی قرار دارند، از یک سو کشورهای در حال توسعه با مشکلات و مسائل رشد بی‌رویه جمعیت دست و پنجه نرم می‌کنند، از سوی دیگر جوامع توسعه‌یافته از نتایج منفی شدن رشد جمعیت و سالخوردگی جمعیت رنج می‌برند، به عبارت دیگر، اکثریت کشورهای جهان به نوعی با مسائل ناشی از عدم تعادل جمعیتی مواجه‌اند.

▶ ساختار کلی جمعیت همانند یک اندامواره است که باید بین تمام بخش‌های آن نوعی تعادل پویا و تجدید شونده برقرار باشد و نمی‌توان یک وضعیت جمعیتی ثابت و مفروضی را به عنوان یک وضعیت ایده‌آل در نظر گرفت، زیرا تغییرات جمعیتی علاوه بر اینکه از پارامترهای جمعیتی ناشی می‌شود از بسیاری از عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که به مرور زمان در مسیر تحول کشورها رخ می‌دهد تأثیر می‌پذیرد.

▶ آنچه که از طریق سیاست‌های جمعیت قابل اعمال می‌باشد، حفظ تعادل پویای ساختار کلی جمعیت است، جهت حفظ این تعادل پویا لازم است بطور مداوم تغییرات جمعیت مطالعه و دورنمای تحولات جمعیتی ترسیم شود، در صورتی که مطالعات، احتمال خارج شدن جمعیت از حالت تعادلی خود را نشان دهد، سیاست‌های جمعیتی لازم باید اعمال شود.

بندج قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور

جمعیت: خطوط کلی سیاست تحدید موالید کشور

بر مبنای بررسی های به عمل آمده، اعمال سیاست تعدیل موالید از ۶/۴ مولود زنده به دنیا آمده در طی دوران بالقوه باروری یک زن (سال ۱۳۶۵) به ۴ نوزاد در سال ۱۳۹۰ و کاهش نرخ رشد طبیعی جمعیت از ۳/۲ به ۲/۳ درصد در همین مدت با توجه به ساختمان فعلی بسیار جوان جمعیت و ویژگیهای زیستی و فرهنگی جامعه امکان پذیر خواهد بود. از این رو کاهش باروری عمومی زنان تا حد ۴ نوزاد و نرخ رشد طبیعی ۲/۳ درصد در سال ۱۳۹۰ مهم ترین هدفهای درازمدت سیاست تحدید موالید کشور خواهد بود و متناسب با این هدفها، کاهش نرخ رشد طبیعی جمعیت به ۲/۹ درصد در انتهای این برنامه و ابتدای برنامه توسعه بعدی، از طریق اثرگذاری آگاهانه و برنامه ریزی شده بر متغیر باروری به عنوان عمده ترین هدف جمعیتی این برنامه در نظر گرفته شده است.

تحول متغیرهای جمعیتی در طول سالهای ۶۷-۱۳۷۲

شاخص	۱۳۶۷	۱۳۷۲	۱۳۹۰
میزان خام موالید (در هزار)	۴۰/۲	۳۵/۵	۱۹/۱
میزان خام مرگ و میر (در هزار)	۸/۲	۶/۵	۶/۵
میزان رشد طبیعی (درصد)	۳/۲	۲/۹	۱/۲۶
میزان باروری (فرزند)	۶/۲۱	۴	۱/۸
میزان ناخالص تجدید نسل	۳/۰۳	۲/۷۹	۰/۸۵

انحراف در اهداف برنامه تحولات باروری کل در کشور

- ▶ میزان باروری کل از حدود ۷/۷ فرزند برای هر زن در سال ۱۳۴۵ به ۶/۳ فرزند در سال ۱۳۵۵ کاهش یافته است (آقاجانیان و مهریار، ۱۹۹۹).
- ▶ بعد از این کاهش اولیه، موقتاً وقفه‌ای در گذار جمعیتی ایران پدید می‌آید و تحت تأثیر شرایط خاص متأثر از رویداد انقلاب اسلامی، باروری در بین سال‌های ۱۳۵۸ - ۱۳۵۶ اندکی افزایش یافته و سپس تا حوالی سال ۱۳۶۳ روند نسبتاً ثابتی را ادامه می‌دهد.
- ▶ از سال ۱۳۶۳ به بعد مجدداً به تدریج روند کاهش باروری آغاز می‌شود و از ۶/۹ فرزند برای هر زن در این سال، به ۵/۵ فرزند در سال ۱۳۶۷ که زمان شروع مجدد برنامه‌های تنظیم خانواده است می‌رسد. و از این زمان به بعد، به سرعت روند انتقالی خود را طی کرده و میزان باروری کل در سال ۱۳۷۱ به ۴ فرزند می‌رسد (مطابق با اهداف برنامه) به ۲/۱۷ فرزند در سال ۱۳۷۹ می‌رسد (عباسی شوازی و مکدونالد، ۲۰۰۵) و روند کنونی آن نیز از ادامه همان روند قبلی تبعیت می‌کند.
- ▶ اگر سطح باروری بالاتر از سطح جانشینی باشد، رشد جمعیت بالاتر از صفر خواهد بود، اما اگر از سطح جانشینی (۲/۱) کمتر شود، رشد جمعیت در بلند مدت منفی خواهد شد.

پیشینه طرح موضوع تجدید نظر در سیاست های جمعیتی کشور

- ▶ فرهادی (یدالله) ، (۱۳۷۲) ، سیاست گذاری جمعیت و وضعیت کمیسیون سیاست های جمعیتی ، فصلنامه جمعیت ، سال اول ، شماره ۶-۵.
- ▶ عباسی شوازی (محمد جلال) ، (۱۳۸۵) ، مصاحبه ، ضرورت بازنگری سیاست های جمعیتی در کشور ، از ایشان سؤال می شود بالاخره الان دولت باید نسبت به کنترل جمعیت بازنگری داشته باشد یا نه؟ الان خیلی مهم است که دولت نسبت به جمعیت کشور بازنگری داشته باشد، منتهی بایستی یک شورای عالی جمعیت که قبلاً تشکیل شده بود ، دوباره تشکیل شود و دستگاههای مختلف و دانشگاهها با هم همکاری کنند و آینده کشور را به تصویر بکشند و در مرحله بعد و با مطالعه دقیق تصمیم گیری کنند که چه سیاستهای جمعیتی را پیش بگیرند.
- ▶ بیانیه نشست هم اندیشی مسائل و چالش های جمعیتی ایران با تأکید بر مهاجرت در استان همدان (۱۳۸۹) به نقل از زنجان (حبیب الله ۱۳۸۵)
- ▶ با توجه به پیشینه درخواست تجدید نظر در سیاست های جمعیتی، عبور از اهداف قانون برنامه اول توسعه و چالش های الگوی مابعد گذار جمعیتی، آیا درخواست تجدید نظر در سیاست های جمعیتی منطقی نیست؟

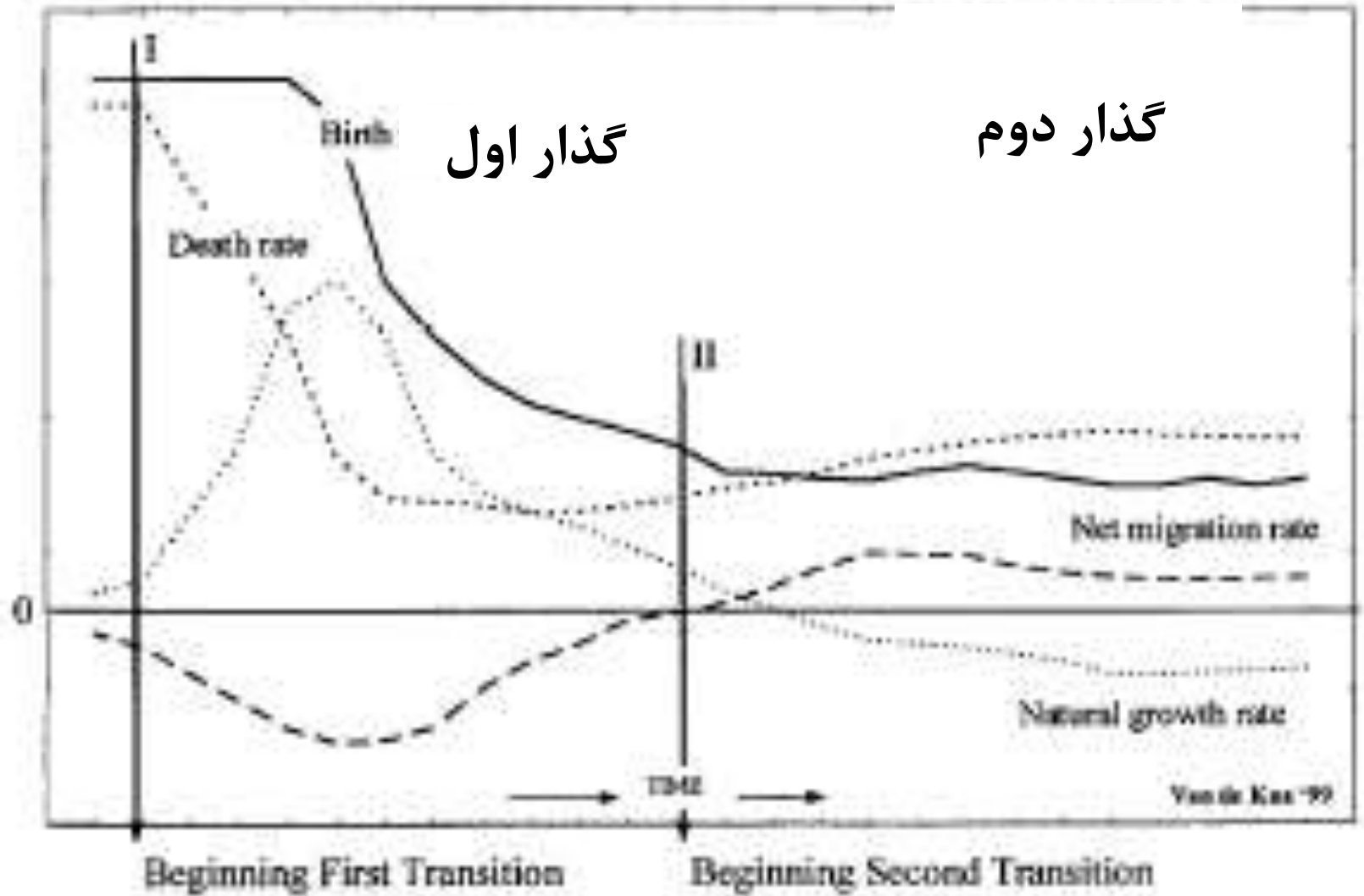
گذار جمعیتی

▶ گذار جمعیتی ناظر بر انتقال جوامع از یک الگوی کنترل طبیعی جمعیت، به کنترل ارادی جمعیت است. در تعادل طبیعی باروری و مرگومیر هر دو بالاست، اما رشد جمعیت بسیار پایین، زمانی که کشورها مراحل انتقال را پشت سر گذاشتند، وارد مرحله **تعادل ارادی(?)** می‌شوند، در این مرحله میزان‌های باروری و مرگ و میر کاهش یافته و رشد جمعیت نیز بسیار کم می‌شود.

دو الگوی گذار جمعیتی:
۱. گذار اول جمعیتی
۲. گذار دوم جمعیتی

گذار اول

گذار دوم

۱. گذار اول جمعیتی:

- مرگ و میرها و زاد و ولد بالاست، و رشد اندک. (قبل از گذار)
- جوامع با آغاز کاهش مرگ و میر وارد مرحله گذار اول جمعیتی می شوند، در این مرحله مرگ و میرها در حال کاهش، اما زاد و ولد بعلت تغییر رفتارهای باروری همچنان بالا است. لذا رشد جمعیت زیاد می شود، و به مرحله‌ای انفجار جمعیتی می رسد.
- با شروع کاهش باروری، رشد جمعیت نیز به تدریج کم می شود، سطح زاد و ولد کاهش به سطح مرگ و میر نزدیک شود، میزان رشد جمعیت هم کمتر می شود. تا بالاخره سطح زاد و ولد و مرگ و میر به سطح پایینی رسیده، و مقدارشان بسیار به هم نزدیک می شود. پس از این مرحله جوامع در آستانه ورود به گذار دوم جمعیتی قرار می گیرند.

چالش های جمعیتی

مهمترین مسائل و چالش های گذار اول جمعیتی

- ▶ رشد انفجاری جمعیت کشورها
- ▶ افزایش جمعیت زیر ۱۵ سال و بار تکفل ناشی از آن
- ▶ افزایش نیازهای بهداشتی به ویژه نیازهای کودکان و مادران
- ▶ افزایش جمعیت متقاضی آموزش عمومی
- ▶ اهمیت پیدا کردن خدمات تنظیم خانواده و کنترل موالید.
- ▶ افزایش بعد خانوارها
- ▶ و ده ها مسئله دیگر

۲. گذار دوم جمعیتی

گذار دوم جمعیتی از زمانی آغاز می گردد که سطح باروری کل به زیر سطح جانشینی برای یک مدت زمان نسبتاً پایدار برسد (ون دی کا ۲۰۰۲).

▶ بعد از اینکه جوامع وارد گذار دوم جمعیتی شدند، چه اتفاقاتی می افتد؟

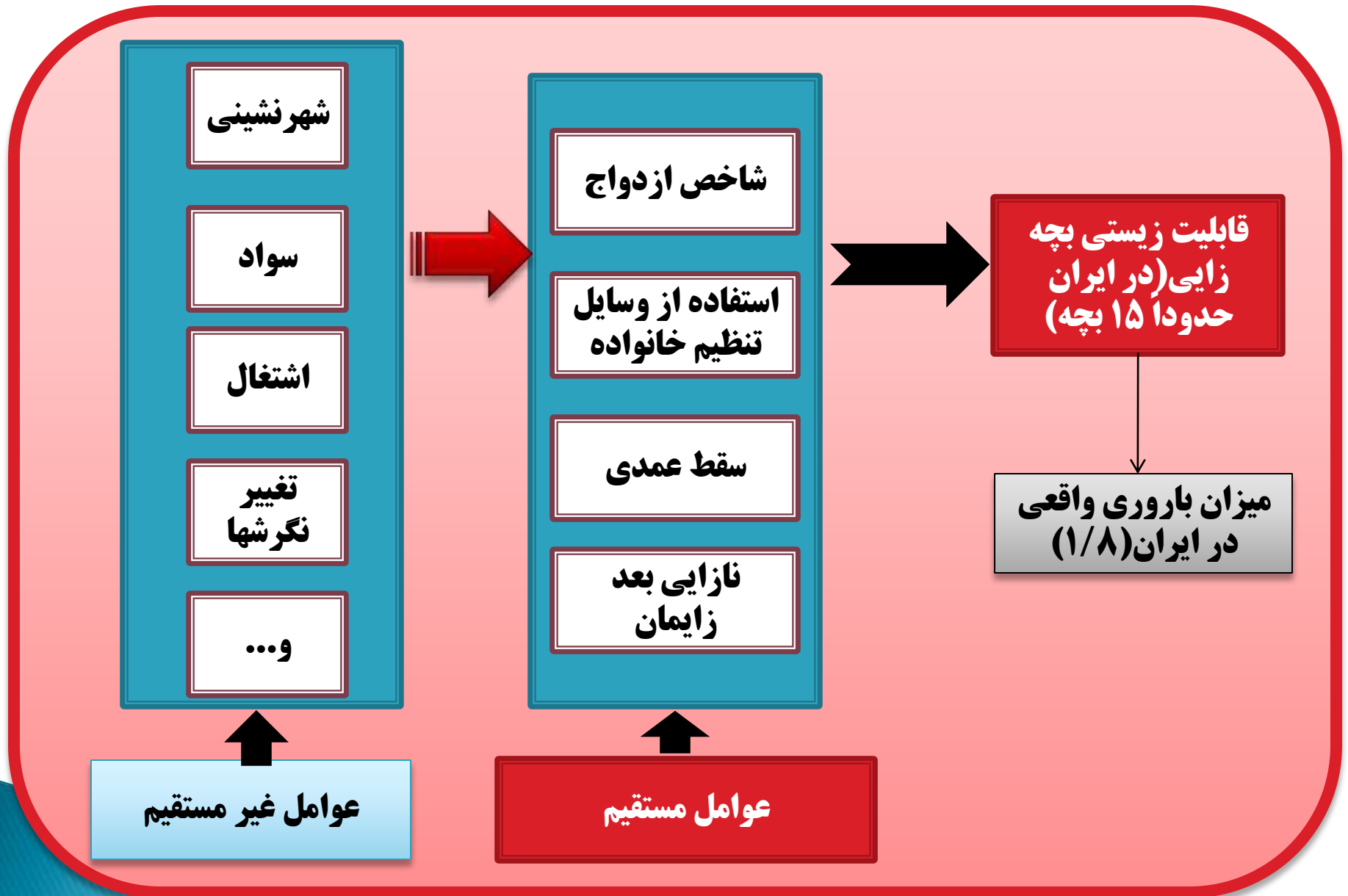
▶ بونگارت (۱۹۹۷) می گوید در پایان مرحله گذار اول جمعیتی رشد طبیعی جمعیت به سه شرط به رشد صفر و منفی میل می کند:

۱. سطوح باروری به کمتر از سطح جانشینی میل کنند (میزان باروری کل کمتر از ۲/۱).

۲. ساختار سنی جمعیت به سالخوردگی میل کند.

۳. کاهش مرگ و میر متوقف شود (Bonggarts, 1997).

قابلیت باروری و تعیین کننده های آن از نظر (بونگارت و پوتر، ۱۹۸۴)

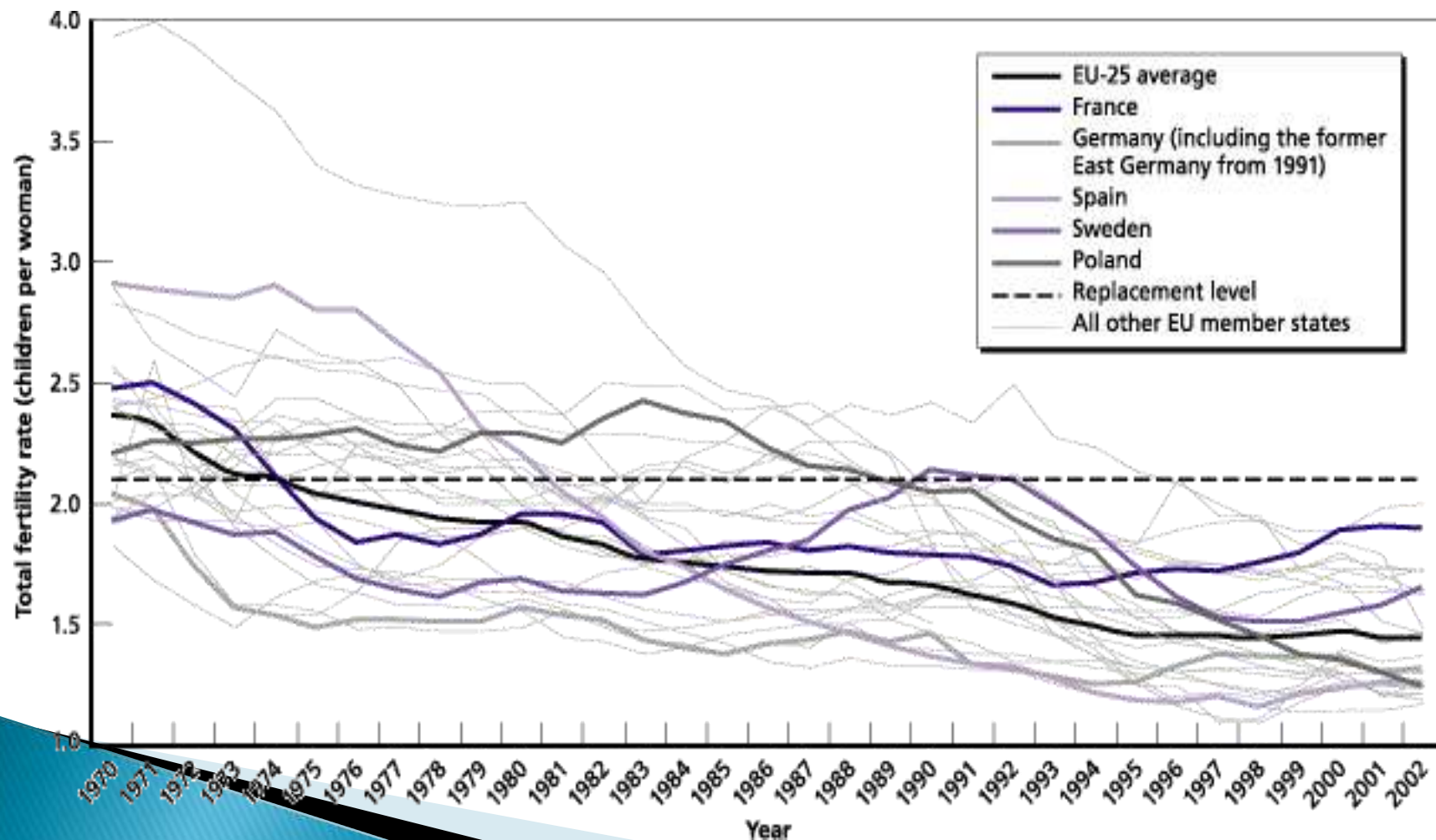
چالش های الگوی گذار دوم جمعیتی (تداوم باروری زیر سطح جانمایی)

▶ با توجه به روند کاهش تدریجی باروری و رسیدن به پایین تر از سطح جانمایی، مسائل زیر از جمله چالش های آینده جمعیتی ایران خواهد بود:

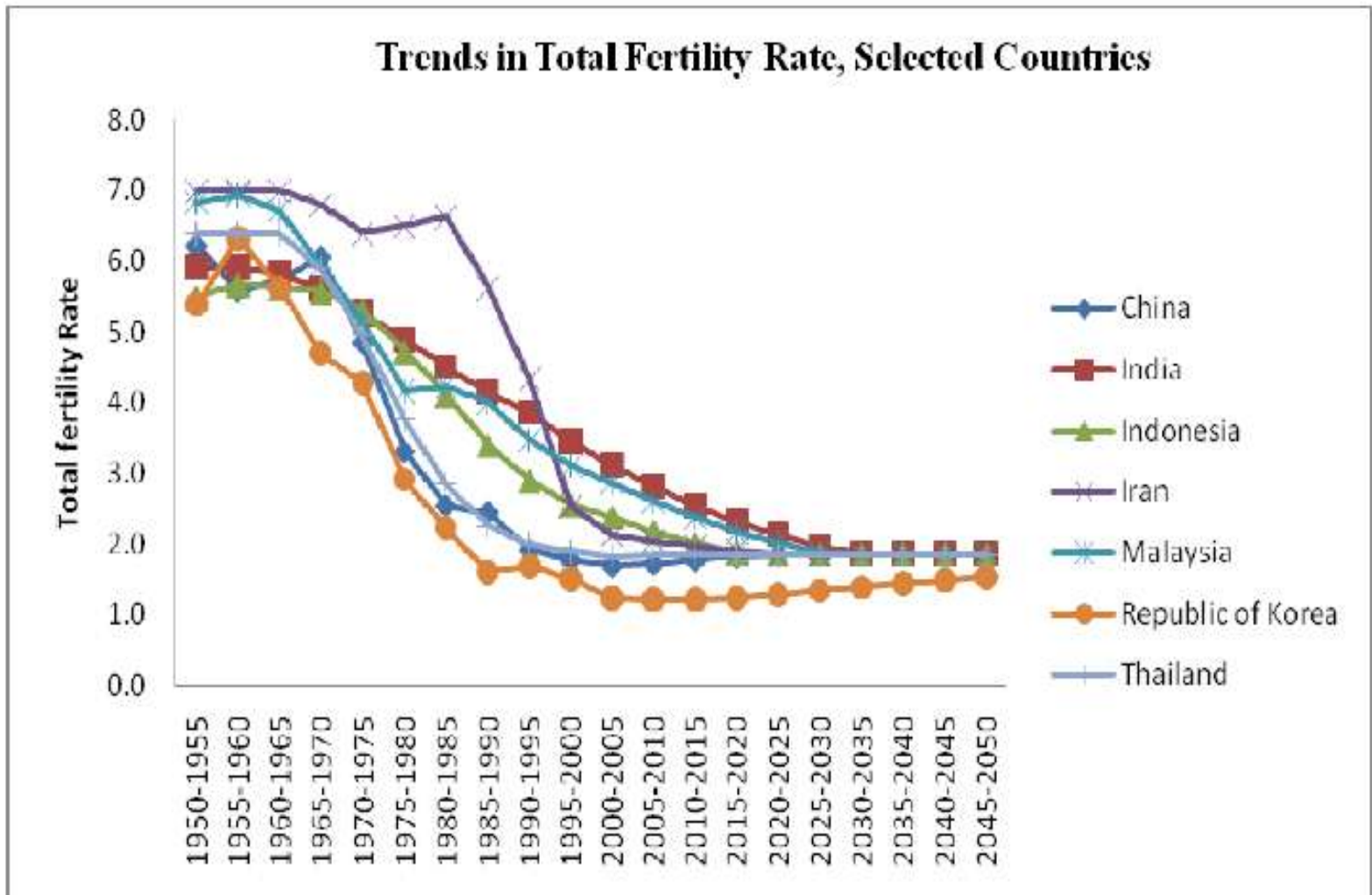
۱. بحران میزان باوری و تجدید نسل
۲. کاهش حجم کل جمعیت ملی
۳. بحران کاهش نیروی در سن کار
۴. بحران سالمندی جمعیت
۵. افزایش مهاجرت های بین المللی و تغییرات هویتی و فرهنگی

الف – بحران باروری و تجدید نسل

الگوی گذار باروری در کشورهای اروپایی

الگوی گذار باروری در آسیای

- ▶ نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ بیانگر این است که میزان باروری کل به حدود ۱/۸ فرزند کاهش یافته و شاخص باروری پایین تر از حد جانشینی (باروری کل پایین تر از ۲/۱ فرزند) در کشور فراگیر شده است.
- ▶ حتی برخی از استانهای کشور باروری خیلی پایینی را تجربه نموده‌اند.
- ▶ در سال ۱۳۸۵، چهار استان کشور میزان باروری بین ۱/۲ و ۱/۶ فرزند و ۱۳ استان نیز باروری بین ۱/۷ و ۲/۱ فرزند داشته‌اند.
- ▶ میزان باروری کل در ۱۲ استان بین ۲/۱ و ۲/۴ فرزند بوده و تنها استان‌های هرمزگان با میزان باروری کل ۲/۵ و سیستان بلوچستان با باروری کل ۳/۷ فرزند بالاترین باروری در کل کشور را دارا بوده‌اند (عباسی و دیگران ۲۰۰۶)

ب – کاهش حجم جمعیت ملی

جدول (۶). کشورهای که در اروپا طی دوره (۲۰۱۰-۱۹۹۰) بیشترین حجم جمعیتی را از دست داده‌اند

تغییرات (درصد)	جمعیت (میلیون)		نام کشور
	۲۰۱۰	۱۹۹۰	
-15.7	2.3	2.7	لاتویا
-14.7	1.3	1.6	استونی
-14.5	3.9	4.5	بوسنی و هرزگوین
-13.6	7.6	8.8	بلغارستان
-11.7	45.7	51.8	اوکراین
-9.9	3.3	3.7	لتونی
-7.5	21.5	23.2	رومانی

نتایج پیش بینی شاخص های جمعیتی ایران براساس سناریوی حدپایین سازمان ملل
بین سال های ۱۳۸۵ تا ۱۴۲۵

سال پیش بینی	تعداد جمعیت	میزان رشد جمعیت	میزان خام موالید	میزان خام مرگ و میر	میزان باروری کل	میزان تجدید نسل خالص	میزان امید زندگی
۱۳۸۵	۷۰/۵۰	۱/۲۱	۱۸/۶	۶/۵	۱/۸	۰/۸۴	۷۰.۴
۱۳۹۰	۷۵/۱۷	۱/۲۹	۱۹/۱	۶/۲	۱/۸	۰/۸۵	۷۱.۷
۱۳۹۵	۷۹/۵۶	۱/۰	۱۶/۱	۶/۰	۱/۶۹	۰/۸۰	۷۲.۸
۱۴۰۰	۸۲/۷۷	۰/۶۵	۱۲/۶	۶/۱	۱/۵۸	۰/۷۵	۷۳.۹
۱۴۰۵	۸۴/۷۲	۰/۳۷	۱۰/۲	۶/۵	۱/۴۶	۰/۷۰	۷۴.۹
۱۴۱۰	۸۵/۸۸	۰/۲۱	۹/۳	۷/۲	۱/۳۵	۰/۶۵	۷۵.۹
۱۴۱۵	۸۶/۶۳	۰/۱۴	۹/۵	۸/۱	۱/۳۵	۰/۶۵	۷۶.۸
۱۴۲۰	۸۶/۹۱	۰/۰	۹/۲	۹/۱	۱/۳۵	۰/۶۵	۷۷.۸
۱۴۲۵	۸۶/۳۶	-۰/۰۲	۸/۳	۱۰/۵	۱/۳۵	۰/۶۵	۷۸.۵

مشاهده می شود که با ادامه روند فعلی کاهش در میزان باروری کل ، ما شاهد کاهش و منفی شدن رشد جمعیت خواهیم بود.

پیش بینی جمعیت ایران بر اساس سناریوی رشد متوسط سازمان ملل در سال ۲۰۱۰

سال	جمعیت (میلیون نفر)	باروری کل	میزان مرگ و میر	میزان موالید	شاخص سالخوردگی	نرخ خالص مهاجرت
۱۳۸۰	۶۵.۳۴۲	--	--	--	۶.۵	--
۱۳۸۵	۶۹.۷۳۲	۱.۹۶	۵.۳	۱۸	۷.۱	-۰.۴
۱۳۹۰	۷۳.۹۷۴	۱.۷۷	۵.۴	۱۷.۷	۷.۵	-۰.۵
۱۳۹۵	۷۷.۹۱۴	۱.۵۹	۵.۴	۱۶.۲	۸.۷	-۰.۴
۱۴۰۰	۸۱.۰۴۵	۱.۴۵	۵.۴	۱۳.۶	۱۰.۴	-۰.۳
۱۴۰۵	۸۳.۱۴۲	۱.۳۶	۵.۶	۱۱	۱۲.۷	-۰.۲
۱۴۱۰	۸۴.۴۳۹	۱.۳۴	۶.۱	۹.۴	۱۵.۳	-۰.۲
۱۴۱۵	۸۵.۳۱۳	۱.۳۸	۶.۹	۹.۲	۱۸.۱	-۰.۲
۱۴۲۰	۸۵.۸۹۳	۱.۴۶	۷.۹	۹.۵	۲۲	-۰.۲
۱۴۲۵	۸۵.۹۸۷	۱.۵۴	۹	۹.۵	۲۷.۷	-۰.۲
۱۴۳۰	۸۵.۳۴۴	۱.۶۱	۱۰.۳	۹	۳۳.۱	-۰.۲
۱۴۳۵	۸۳.۸۶۶	۱.۶۷	۱۱.۷	۸.۴	۳۶	-۰.۲
۱۴۴۰	۸۱.۶۸۴	۱.۷۳	۱۳.۳	۸.۲	۳۶.۷	-۰.۲
۱۴۴۵	۷۹.۰۰۰	۱.۷۷	۱۵	۸.۵	۳۶.۹	-۰.۲
۱۴۵۰	۷۶.۰۱۶	۱.۸۱	۱۶.۵	۸.۹	۳۷.۷	-۰.۲
۱۴۵۵	۷۲.۹۳۳	۱.۸۵	۱۷.۴	۹.۳	۳۸.۳	-۰.۱
۱۴۶۰	۷۰.۰۰۲	۱.۸۸	۱۷.۵	۹.۵	۳۸.۲	-۰.۱
۱۴۶۵	۶۷.۴۵۵	۱.۹۱	۱۶.۹	۹.۵	۳۷.۴	-۰.۱
۱۴۷۰	۶۵.۳۵۳	۱.۹۴	۱۶	۹.۷	۳۶.۲	-۰.۱
۱۴۷۵	۶۳.۵۹۴	۱.۹۶	۱۵.۵	۱۰	۳۵.۳	-
۱۴۸۰	۶۲.۰۵۹	۱.۹۸	۱۵.۳	۱۰.۴	۳۴.۷	-

(United Nations, ۲۰۰۹)

پیش بینی جمعیت ایران بر اساس سناریوی رشد بالا سازمان ملل در سال ۲۰۱۰

سال	تعداد جمعیت (میلیون نفر)	باروری کل	میزان مرگ و میر	میزان موالید	شاخص سالخوردگی	نرخ خالص مهاجرت
۱۳۸۰	۶۵,۳۴۲	--	--	--	۶.۵	--
۱۳۸۵	۶۹,۷۳۲	۱.۹۶	۵.۳	۱۸	۷.۱	۰.۴
۱۳۹۰	۷۳,۹۷۴	۱.۷۷	۵.۴	۱۷.۷	۷.۵	-۰.۵
۱۳۹۵	۷۸,۸۵۵	۱.۸۴	۵.۴	۱۸.۶	۸.۶	-۰.۴
۱۴۰۰	۸۳,۴۳۳	۱.۸۵	۵.۴	۱۶.۹	۱۰.۱	-۰.۲
۱۴۰۵	۸۷,۱۴۲	۱.۸۶	۵.۵	۱۴.۵	۱۲.۱	-۰.۲
۱۴۱۰	۸۹,۹۰۸	۱.۸۴	۵.۹	۱۲.۳	۱۴.۳	-۰.۲
۱۴۱۵	۹۲,۳۲۱	۱.۸۸	۶.۵	۱۲	۱۶.۷	-۰.۲
۱۴۲۰	۹۴,۷۴۷	۱.۹۶	۷.۳	۱۲.۷	۲۰	-۰.۲
۱۴۲۵	۹۷,۰۷۹	۲.۰۴	۸.۲	۱۳.۳	۲۴.۵	-۰.۲
۱۴۳۰	۹۸,۹۳۲	۲.۱۱	۹.۱	۱۳.۱	۲۸.۵	-۰.۲
۱۴۳۵	۱۰۰,۰۲۷	۲.۱۷	۱۰.۱	۱۲.۵	۳۰.۱	-۰.۲
۱۴۴۰	۱۰۰,۴۷۳	۲.۲۳	۱۱.۱	۱۲.۲	۲۹.۸	-۰.۲
۱۴۴۵	۱۰۰,۵۹۹	۲.۲۷	۱۲.۱	۱۲.۵	۲۹	-۰.۱
۱۴۵۰	۱۰۰,۷۲۸	۲.۳۱	۱۲.۹	۱۳.۳	۲۸.۵	-۰.۱
۱۴۵۵	۱۰۱,۰۵۵	۲.۳۵	۱۳.۱	۱۳.۹	۲۸.۵	-۰.۱
۱۴۶۰	۱۰۱,۷۲۳	۲.۳۸	۱۲.۷	۱۴.۱	۲۸.۴	-۰.۱
۱۴۶۵	۱۰۲,۸۷۱	۲.۴۱	۱۱.۸	۱۴.۱	۲۸	-۰.۱
۱۴۷۰	۱۰۴,۵۵۳	۲.۴۴	۱۰.۹	۱۴.۲	۲۷.۲	۰
۱۴۷۵	۱۰۶,۷۰۳	۲.۴۶	۱۰.۴	۱۴.۵	۲۶.۵	۰
۱۴۸۰	۱۰۹,۱۹۵	۲.۴۸	۱۰.۳	۱۴.۹	۲۶.۱	۰

پیش بینی جمعیتی ایران بر اساس سناریوی رشد پایین سازمان ملل در سال ۲۰۱۰

سال	تعداد جمعیت (میلیون نفر)	باروری کل	میزان مرگ و میر	میزان موالید	شاخص سالیانه خورده‌گی	نرخ خالص مهاجرت
۱۳۸۰	۶۵,۳۴۲	--	--	--	۶.۵	--
۱۳۸۵	۶۹,۷۳۲	۱.۹۶	۵.۳	۱۸	۷.۱	۰.۴
۱۳۹۰	۷۳,۹۷۴	۱.۷۷	۵.۴	۱۷.۷	۷.۵	-۰.۵
۱۳۹۵	۷۶,۹۷۳	۱.۳۴	۵.۴	۱۳.۷	۸.۸	-۰.۴
۱۴۰۰	۷۸,۶۵۷	۱.۰۵	۵.۴	۱۰	۱۰.۷	-۰.۳
۱۴۰۵	۷۹,۱۴۱	۰.۸۶	۵.۸	۷.۲	۱۳.۳	-۰.۳
۱۴۱۰	۷۸,۹۸۵	۰.۸۴	۶.۴	۶.۲	۱۶.۳	-۰.۳
۱۴۱۵	۷۸,۴۰۷	۰.۸۸	۷.۳	۶.۱	۱۹.۷	-۰.۳
۱۴۲۰	۷۷,۳۹۲	۰.۹۶	۸.۶	۶.۲	۲۴.۴	-۰.۳
۱۴۲۵	۷۵,۷۱۶	۱.۰۴	۱۰	۵.۹	۳۱.۴	-۰.۳
۱۴۳۰	۷۳,۲۱۴	۱.۱۱	۱۱.۷	۵.۲	۳۸.۵	-۰.۳
۱۴۳۵	۶۹,۸۸۷	۱.۱۷	۱۳.۷	۴.۷	۴۳.۱	-۰.۳
۱۴۴۰	۶۵,۸۸۰	۱.۲۳	۱۶	۴.۵	۴۵.۵	-۰.۲
۱۴۴۵	۶۱,۳۳۶	۱.۲۷	۱۸.۷	۴.۶	۴۷.۵	-۰.۲
۱۴۵۰	۵۶,۴۱۴	۱.۳۱	۲۱.۴	۴.۹	۵۰.۸	-۰.۲
۱۴۵۵	۵۱,۳۳۶	۱.۳۵	۲۳.۷	۵	۵۲.۷	-۰.۲
۱۴۶۰	۴۶,۴۱۷	۱.۳۸	۲۵.۱	۵.۱	۵۲.۹	-۰.۲
۱۴۶۵	۴۱,۹۴۲	۱.۴۱	۲۵.۳	۵.۱	۵۱.۶	-۰.۱
۱۴۷۰	۳۷,۹۹۸	۱.۴۴	۲۵	۵.۳	۴۹.۸	-۰.۱
۱۴۷۵	۳۴,۵۰۷	۱.۴۶	۲۴.۹	۵.۷	۴۸.۴	-۰.۱
۱۴۸۰	۳۱,۳۹۷	۱.۴۸	۲۴.۹	۶	۴۷.۴	۰

پیش بینی جمعیت ایران بر اساس سناریوی رشد ثابت سازمان ملل در سال ۲۰۱۰

سال	تعداد جمعیت (میلیون نفر)	باروری کل	میزان مرگ و میر	میزان موالید	شاخص سالخوردگی	نرخ خالص مهاجرت
۱۳۸۰	۶۵,۳۴۲	--	--	--	۶.۵	--
۱۳۸۵	۶۹,۷۳۲	۱.۹۶	۵.۳	۱۸	۷.۱	۰.۴
۱۳۹۰	۷۳,۹۷۴	۱.۷۷	۵.۴	۱۷.۷	۷.۵	-۰.۵
۱۳۹۵	۷۸,۵۵۶	۱.۷۷	۵.۴	۱۷.۸	۸.۶	-۰.۴
۱۴۰۰	۸۲,۷۸۲	۱.۷۷	۵.۴	۱۶.۲	۱۰.۲	-۰.۲
۱۴۰۵	۸۶,۱۷۴	۱.۷۷	۵.۶	۱۳.۸	۱۲.۲	-۰.۲
۱۴۱۰	۸۸,۷۸۶	۱.۷۷	۵.۹	۱۲.۱	۱۴.۵	-۰.۲
۱۴۱۵	۹۰,۸۹۵	۱.۷۷	۶.۶	۱۱.۵	۱۷	-۰.۲
۱۴۲۰	۹۲,۶۲۷	۱.۷۷	۷.۴	۱۱.۴	۲۰.۴	-۰.۲
۱۴۲۵	۹۳,۸۶۹	۱.۷۷	۸.۴	۱۱.۳	۲۵.۴	-۰.۲
۱۴۳۰	۹۴,۴۱۴	۱.۷۷	۹.۴	۱۰.۸	۲۹.۹	-۰.۲
۱۴۳۵	۹۴,۱۳۹	۱.۷۷	۱۰.۶	۱۰.۲	۳۲	-۰.۲
۱۴۴۰	۹۳,۰۹۸	۱.۷۷	۱۱.۸	۹.۸	۳۲.۲	-۰.۲
۱۴۴۵	۹۱,۴۲۶	۱.۷۷	۱۳.۱	۹.۷	۳۱.۹	-۰.۲
۱۴۵۰	۸۹,۳۱۴	۱.۷۷	۱۴.۳	۹.۷	۳۲.۱	-۰.۱
۱۴۵۵	۸۷,۰۰۲	۱.۷۷	۱۴.۹	۹.۸	۳۲.۸	-۰.۱
۱۴۶۰	۸۴,۷۷۲	۱.۷۷	۱۴.۸	۹.۷	۳۳.۴	-۰.۱
۱۴۶۵	۸۲,۸۳۰	۱.۷۷	۱۴.۲	۹.۶	۳۳.۷	-۰.۱
۱۴۷۰	۸۱,۱۷۰	۱.۷۷	۱۳.۵	۹.۵	۳۳.۹	.
۱۴۷۵	۷۹,۶۱۴	۱.۷۷	۱۳.۳	۹.۴	۳۴.۱	.
۱۴۸۰	۷۷,۹۹۶	۱.۷۷	۱۳.۵	۹.۴	۳۴.۴	.

مقایسه الگوهای رشد جمعیت ایران بر اساس سناریوی های مختلف سازمان ملل در سال ۲۰۱۰

سال	سناریوی رشد بالا	سناریوی رشد متوسط	سناریوی رشد کم	تعداد جمعیت (ثابت)
۱۳۸۰	۶۵,۳۴۲	۶۵,۳۴۲	۶۵,۳۴۲	۶۵,۳۴۲
۱۳۸۵	۶۹,۷۳۲	۶۹,۷۳۲	۶۹,۷۳۲	۶۹,۷۳۲
۱۳۹۰	۷۳,۹۷۴	۷۳,۹۷۴	۷۳,۹۷۴	۷۳,۹۷۴
۱۳۹۵	۷۸,۸۵۵	۷۷,۹۱۴	۷۶,۹۷۳	۷۸,۵۵۶
۱۴۰۰	۸۳,۴۳۳	۸۱,۰۴۵	۷۸,۶۵۷	۸۲,۷۸۲
۱۴۰۵	۸۷,۱۴۲	۸۳,۱۴۲	۷۹,۱۴۱	۸۶,۱۷۴
۱۴۱۰	۸۹,۹۰۸	۸۴,۴۳۹	۷۸,۹۸۵	۸۸,۷۸۶
۱۴۱۵	۹۲,۳۲۱	۸۵,۳۱۳	۷۸,۴۰۷	۹۰,۸۹۵
۱۴۲۰	۹۴,۷۴۷	۸۵,۸۹۳	۷۷,۳۹۲	۹۲,۶۲۷
۱۴۲۵	۹۷,۰۷۹	۸۵,۹۸۷	۷۵,۷۱۶	۹۳,۸۶۹
۱۴۳۰	۹۸,۹۳۲	۸۵,۳۴۴	۷۳,۲۱۴	۹۴,۴۱۴
۱۴۳۵	۱۰۰,۰۲۷	۸۳,۸۶۶	۶۹,۸۸۷	۹۴,۱۳۹
۱۴۴۰	۱۰۰,۴۷۳	۸۱,۶۸۴	۶۵,۸۸۰	۹۳,۰۹۸
۱۴۴۵	۱۰۰,۵۹۹	۷۹,۰۰۰	۶۱,۳۳۶	۹۱,۴۲۶
۱۴۵۰	۱۰۰,۷۲۸	۷۶,۰۱۶	۵۶,۴۱۴	۸۹,۳۱۴
۱۴۵۵	۱۰۱,۰۵۵	۷۲,۹۳۳	۵۱,۳۳۶	۸۷,۰۰۲
۱۴۶۰	۱۰۱,۷۲۳	۷۰,۰۰۲	۴۶,۴۱۷	۸۴,۷۷۲
۱۴۶۵	۱۰۲,۸۷۱	۶۷,۴۵۵	۴۱,۹۴۲	۸۲,۸۳۰
۱۴۷۰	۱۰۴,۵۵۳	۶۵,۳۵۳	۳۷,۹۹۸	۸۱,۱۷۰
۱۴۷۵	۱۰۶,۷۰۳	۶۳,۵۹۴	۳۴,۵۰۷	۷۹,۶۱۴
۱۴۸۰	۱۰۹,۱۹۵	۶۲,۰۵۹	۳۱,۳۹۷	۷۷,۹۹۶

ج – کاهش جمعیت در سن کار

جدول شماره (۱۱). تحولات درصد جمعیت در سن کار (۶۴- ۱۵ ساله) در ایران تا سال ۱۴۰۵

روستایی	شهری	جمعیت کل	سال
۶۵.۸۴	۷۱.۵۲	۶۹.۷۳	۱۳۸۵
۶۸.۰۳	۷۲.۲۹	۷۰.۹۶	۱۳۹۰
۶۷.۲۰	۷۱.۰۹	۶۹.۸۸	۱۳۹۵
۶۶.۱۸	۶۹.۶۴	۶۸.۵۴	۱۴۰۰
۶۷.۸۵	۷۰.۲۸	۶۹.۴۷	۱۴۰۵
+۳.۰۵	-۱.۷۳	-۰.۳۷	تغییرات به درصد

منبع: زنجان و دیگران، ۱۳۸۹

سیمون کوزنتس*

نظریه پرداز رشد و توسعه اقتصادی

سیمون کوزنتس معتقد است یکی از شش خصوصیت مهم جریان رشد کشورهای توسعه یافته امروزی، و یکی از دو متغیر کلی اقتصادی این جوامع در طول دو قرن اخیر، نرخ بالای رشد تولید سرانه آنها بوده است. از نظر وی پنج خصوصیت مهم دیگر عبارتند از:

▶ افزایش بهره وری عوامل تولید به خصوص نیروی کار**

▶ تحول ساخت اقتصادی

▶ تحول ساخت اجتماعی

▶ گرایش به در دست گرفتن بازار مواد خام و کالاها در سطح بین المللی

▶ محدود شدن رشد اقتصادی به کشورهای خاص

لازم به ذکر است که اقتصاددانان بزرگی چون اسمیت (کلاسیک)، سالو و مید (معاصر)، شومپتر و هانس بر رابطه مستقیم نرخ رشد و بازدهی نیروی کار در رشد اقتصادی تأکید داشتند.

منبع: روزبهان (محمود)، (۱۳۷۱) مبانی توسعه اقتصادی

* سیمون کوزنتس برنده جایزه نوبل ۱۹۷۱ در مقاله ای با عنوان رشد اقتصادی جدید: یافته ها و بازخوردها

** رشد جمعیت در ۲۰۰ سال اخیر کشورهای توسعه یافته را به عنوان عامل مثبتی در رشد اقتصادی آنها به حساب آورده است

مدل‌های اقتصادی و موضوع افزایش یا کاهش نرخ رشد جمعیت

$$G = \frac{P}{W} - 1$$

الگوی نرخ رشد آدام اسمیت

$$G = h\left(\frac{P}{W}\right) - 1$$

$$G = \frac{S}{K}$$

الگوی نرخ رشد هارود و دومار

P=بازدهی

W=دستمزد

S = نرخ سرمایه گذاری یا پس انداز

K = نسبت سرمایه به تولید

G = نرخ رشد

ادامه

$$G = A \cdot L^{\alpha} \cdot K^{\beta}$$

الگوی نرخ رشد سالو

$$G = EL \cdot L^0 + EK \cdot K^0 + T^0$$

الگوی نرخ رشد مید

اجزاء فرمول های فوق به شرح ذیل است:

- الگوی سالو: A ، L ، K به ترتیب نشان دهنده: سطح تکنولوژی، تعداد نیروی کار، و میزان سرمایه می باشد و α و β به ترتیب نشان دهنده کشش های نیروی کار و سرمایه می باشد.
- الگوی مید: EL ، L^0 ، EK ، K^0 و T^0 به ترتیب نشان دهنده: کشش نیروی کار، نرخ رشد نیروی کار، کشش سرمایه، نرخ رشد سرمایه و سطح تکنولوژی می باشد.

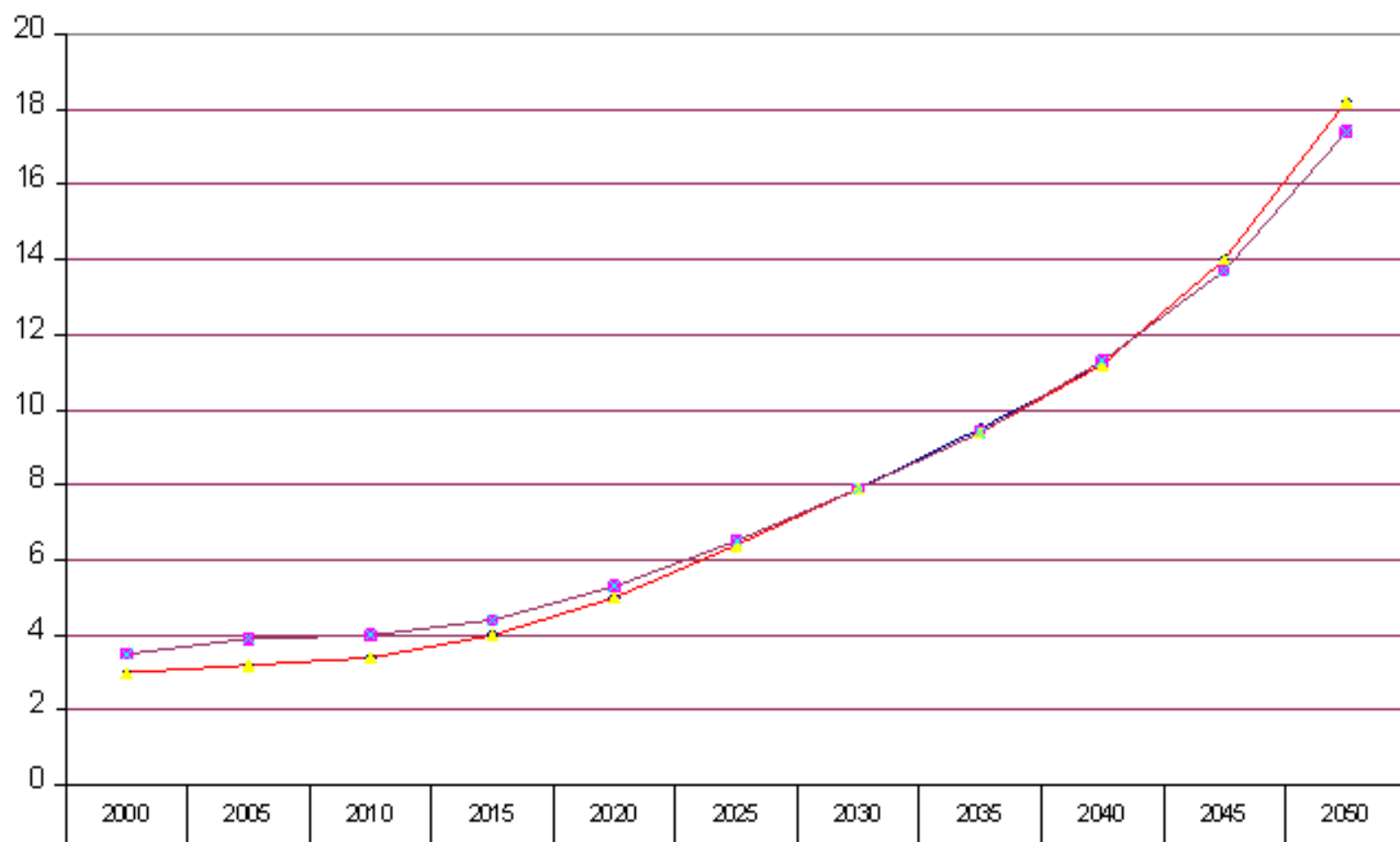
د- سالمندی جمعیت

جدول (۵). تحولات جمعیت ۶۰ سال به بالا تا افق سال ۱۴۰۵

سال	۱۳۸۵	۱۴۰۵	کل مرد و زن (تعداد، هزار نفر)	درصد افزایش در فاصله ۱۳۸۵ - ۱۴۰۵
کل کشور (به میلیون)	۵۱۲۱	۱۰۰۴۸	+ ۴۹۲۷	۹۶/۲
شهری	۳۲۷۹	۷۶۳۱	+ ۴۳۵۲	۱۱۰/۳
روستایی	۱۸۴۲	۲۴۱۷	+ ۵۷۵	۸۳/۱۸

منبع: زنجانی، حبیب اله و دیگران، ۱۳۸۹.

روند تغییرات جمعیت ۶۵ سال و بیشتر (به میلیون نفر) بر حسب سناریوهای مختلف طی سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۵۰

Medium UN	3	32	34	4	5	64	79	95	112	14	182
Medium PSRC	35	39	4	44	53	65	79	94	113	137	174
Low UN	3	32	34	4	5	64	79	94	112	14	182
Low PSRC	35	39	4	44	53	65	79	94	113	137	174

مراحل سالمندی جمعیت و مدت زمان عبور از یک مرحله به مرحله بعدی

ردیف	کشورها	مرحله سالمندشدن (۷-۱۴٪)	مرحله سالمند شده (۱۴-۲۱٪)	مرحله فوق سالمندی (انفجار سالمندان) (۲۱٪+)	مدت زمان عبور از یک مرحله به مرحله دیگر	
					مرحله اول به دوم	مرحله دوم به سوم
۱	ژاپن	۱۹۷۰-۱۹۹۵	۱۹۹۵-۲۰۱۰	۲۰۱۰	۲۵	۱۵
۲	آلمان	۱۹۴۰-۱۹۷۰	۱۹۷۰-۲۰۱۵	۲۰۱۵	۴۰	۴۵
۳	فرانسه	۱۹۴۰-۱۹۹۰	۱۹۹۰-۲۰۲۰	۲۰۲۰	۶۰	۳۰
۴	بریتانیا	۱۹۴۰-۱۹۷۵	۱۹۷۵-۲۰۳۰	۲۰۳۰	۴۵	۵۵
۵	کره جنوبی	۲۰۰۰-۲۰۱۵	۲۰۱۵-۲۰۲۵	۲۰۲۵	۱۵	۱۰
۶	ایران	۲۰۲۰-۲۰۴۰	۲۰۴۰-۲۰۵۰	۲۰۵۰	۲۰	۱۰
۷	ترکیه	۲۰۱۵-۲۰۴۰	۲۰۴۰-۲۰۵۵	۲۰۵۵	۲۵	۱۵
۸	مصر	۲۰۲۰-۲۰۵۰	۲۰۵۰-۲۰۷۰	۲۰۷۰	۳۰	۲۰
۹	پاکستان	۲۰۴۰ - ۲۰۶۰	۲۰۶۰-۲۰۸۵	۲۰۸۵	۴۰	۲۵

چالش‌های اجتماعی - فرهنگی

الف) بحران ساختاری خانواده

زمانی که جوامع وارد دومین انتقال جمعیتی می‌شوند، نظام ارزشی و نگرشی آنها به ویژه در زمینه ازدواج، تشکیل خانواده و ارزش فرزندان تغییرات اساسی می‌یابد، در این مرحله شکل سنتی تشکیل خانواده، تعریف سنتی نقش زنان و مردان در خانه و تعهدات و قیود خانوادگی نیز تغییر خواهد کرد، و این بعلت حضور بیشتر زنان در آموزش و اشتغال و شیوع ارزشهای اجتماعی طبقه متوسط غرب در جوامع در حال توسعه است.

بحران ساختاری خانواده

بحران ساختاری خانواده

- افزایش سن ازدواج،
- تمایل کمتر به تشکیل خانواده
- افزایش ناسازگاری‌های زوجین
- افزایش طلاق
- کاهش نرخ شیوع ازدواج
- افزایش نرخ مجرد قطعی
- تمایل کمتر برای داشتن فرزند

ب) شکاف های نسلی در اثر بهم خوردن توازن جمعیت نسل ها،

- ▶ در مراحل پایانی گذار جمعیتی با افزایش تعداد جمعیت سالمند مواجه خواهند شد، و کاهش جمعیت در سنین میانی و جوانتر، بخش عظیمی از جمعیت های سالمند بدون پشتوانه خانوادگی و حمایت بین نسلی خواهند ماند.
- ▶ اما اگر سطح باروری مطلوب باشد، نه تنها حمایت های بین نسلی خانوادگی تقویت خواهد شد، بلکه فشار اقتصادی کمتری بر بخش های تأمین اجتماعی، صندوق های بازنشستگی وارد خواهد آمد.

در گذار دوم جمعیتی:

بهم خوردن توازن جمعیتی نسل ها از یک سو و از سوی دیگر
تغییرات هنجارهای فرهنگی و ترویج عقلانیت اقتصادی
مسئله شکاف نسلی را تشدید خواهد کرد

ج) جمع شدن چترهای حمایتی خانواده از سالمندان

- ▶ یکی از کارکردهای اصلی خانواده در گذشته حمایت از اعضاء بویژه سالمندان بوده است. اما در دوره گذار دوم چترهای حمایتی خانواده بتدریج جمع می شود.
- ▶ امروزه در بسیاری از کشورهای توسعه یافته سالمندان، خانواده به یک منبع ثانویه برای حمایت تبدیل شده است.
- ▶ نمونه: در سال ۱۹۲۰ در ایالات متحده امریکا، سهم جمعیت بیوه زنان سالمند که با فرزندان شان زندگی می کرده اند؛ ۶۷٪ بوده که به ۲۰٪ در سال ۱۹۹۰ کاهش یافت.
- ▶ تنها ۷/۲ درصد از جمعیت واقع در سنین ۶۰ سال به بالا در آمریکا حمایت فرزندان خود را به عنوان منبع مهم درآمد در سال ۲۰۰۱ ذکر کرده اند.
- ▶ در ژاپن، جایی که حمایت بین نسلی بطور سنتی نقش مهمتری را بازی میکند، قسمتی از جمعیت ۶۰ ساله و بالاتر که فرزندان شان را بعنوان منبع اصلی حمایت ذکر کرده بودند از ۲۹/۸٪ در سال ۱۹۸۱ به ۱۲٪ در سال ۲۰۰۱ افت کرده است.

(د) کاهش تدریجی سرمایه اجتماعی

▶ پاتنام (۱۹۹۳) تمام ویژگی های اجتماعی نهادها و سازمان ها از قبیل اعتماد، هنجارها و شبکه های اجتماعی را سرمایه اجتماعی نامیده است، سرمایه اجتماعی محصول جانبی دیگر فعالیت های اجتماعی می باشد. کولمن سرمایه اجتماعی را قدرت و توانایی مردم برای برقراری ارتباط با یکدیگر می داند

در گذار دوم جمعیتی
فاصله گرفتن تدریجی افراد از شبکه های اجتماع محور ؛ ماهیت سرمایه اجتماعی تغییر خواهد کرد، ترویج روابط عاطفی فردگرایانه، انسجام اجتماعی و سرمایه شبکه های اجتماعی را به شدت کاهش می دهد

چالش‌ها و فرصت‌های اقتصادی

ریشه کنونی بحران اقتصادی غرب چیست؟

► یکی از عوامل اصلی رکود اقتصادی کنونی در غرب که نمودها و علائم آن در بسیاری از کشورهای اروپائی و آمریکای شمالی از اواخر دهه ۱۹۹۰ مشخص بود، تجربه تغییرات جمعیتی در این کشورها طی ۵۰ سال گذشته قلمداد شده است. از نگاه جمعیت‌شناسی، یک جمعیت در حال رشد و جوان احتیاج بیشتری به کالا و خدمات دارد. علاوه بر آن افزایش تقاضا برای امکانات، مسکن، املاک و مستغلات در این جوامع بیشتر می‌شود. با افزایش نیازهای متعدد جمعیت در حال رشد، باید مردم بیشتری هم بکار گرفته شوند تا کالاها، خدمات و نیازهای جمعیتی را تدارک ببینند.

► کشورهای اروپایی در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ این وضعیت جمعیتی را تجربه نموده‌اند، اما سال ۲۰۰۰ میلادی با سال‌های پایان نسل انفجار موالید (۱۹۶۶-۱۹۴۷) در اروپا مقارن بود. در واقع سطح باروری نسل انفجار موالید (Baby Boom) بسیار کمتر از والدین شان بود. و لذا بازار با سیر نزولی و کاهنده تقاضا مواجه شد، جمعیت متقاضی کالاهای اساسی از جمله مسکن و امکانات رفاهی کاهش یافت و این تغییر جمعیتی از دیدگاه برخی جمعیت‌شناسان و اقتصاددانان به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر در ایجاد بحران اقتصادی قرن اخیر در اقتصاد آمریکا و اروپا قلمداد شده است.

چالش‌های سیاسی - امنیتی

کاهش قدرت بازدارندگی؛ کاهش توان انسانی نیروی نظامی

- ▶ در کشورهای صنعتی، از جمله استرالیا و کانادا، مشکلات راهبردی ناشی از کاهش نرخ باروری به اتخاذ سیاست‌هایی در جهت افزایش جمعیت منجر شد.
- ▶ در جنگ جهانی اول نخست‌وزیر استرالیا، ویلیام (بیلی) هاگز، مردم کشورش را در زمینه انقطاع نسل هشدار داد، و آنها را به زاد و ولد بیشتر تشویق نمود.
- ▶ در جنگ جهانی دوم نخست‌وزیر استرالیا (کورتین) هشدار داد که کشور استرالیا برای حفظ امنیت خود، همانند آسیای پرجمعیت، به یک جمعیت ۳۰ میلیونی نیاز دارد.

► در سال ۱۹۳۰ سیاستمداران فرانسوی به این نتیجه رسیدند که به دلیل کاهش جمعیت‌شان، نیازمند احیای تسلیحات مدرن نظامی و در نتیجه کنارگذاشتن استفاده از تسلیحات خط ماگینوت (Maginot Line) هستند. پائول رینولد، وزیر دولت وقت فرانسه، با تأکید بر این نکته که "تنها يك عامل وجود دارد که بر همه موارد مسلط است و آن عامل جمعیت است"، به بحث درباره بکارگیری تسلیحات مدرن پرداخت.

► مشکلاتی از این دست تنها منحصر به فرانسه نبود. طی دهه ۱۹۳۰، آلمان به رهبری نازیسم و اتحاد جماهیر شوروی به رهبری استالین به دلایل کاملاً نظامی و راهبردی، سیاست‌هایی قوی در جهت افزایش نرخ باروری اتخاذ کردند.

▶ در آمریکا تلاش می‌شد تا چنین مسائلی پنهان بماند. معدودی از حامیان آن (پنهان کاری عمدتاً از راست‌های جدید)، بر این عقیده بودند که غرب، هم به لحاظ شرایط نظامی و هم اقتصادی در حال «خودکشی تدریجی جمعیتی» (*Demographic suicide*) است.

▶ از پر طرفدارترین این دیدگاه «بن واتین برگ»، روزنامه‌نگار محافظه‌کار سیاسی یکی از بنگاه‌های اقتصادی آمریکا، در کتابی تحت عنوان «قحطی تولد» که خود نویسنده از آن با نام «نشانه‌های هشداردهنده» یاد می‌کند، معتقد است که سطح باروری بالا در بسیاری از کشورهای کمونیستی صنعتی جهان تا ۲۰۸۵ منجر به برتری و سلطه آنها بر غرب خواهد شد. (*Poston & Micklin, 2005:725*).

▶ . The Birth Dearth

**پیش بینی جمعیت کشور
در صورت افزایش سطح باروری تا
میزان باروری کل ۲/۵**

نتایج پیش بینی شاخص های جمعیتی ایران براساس سناریوی رشد آهسته باروری
(از ۱/۸ فرزند به حدود ۲/۵ فرزند) بین سال های بین سال های ۱۳۸۵ تا ۱۴۲۵

سال پیش بینی	تعداد جمعیت	میزان رشد جمعیت	زمان لازم برای دو برابر شدن جمعیت	میزان خام موالید	میزان خام مرگ ومیر	میزان باروری کل	میزان تجدید نسل ناخالص	میزان تجدید نسل خالص	میزان امید زندگی
۱۳۸۵	۷۰.۵۰	۱.۲۱	۵۷.۸	۱۸.۶	۶.۵	۱.۸	۰.۸۸	۰.۸۴	۷۰.۴
۱۳۹۰	۷۴.۶۰	۱.۰۴	۶۷.۱	۱۶.۶	۶.۲	۱.۵۵	۰.۷۶	۰.۷۳	۷۱.۷
۱۳۹۵	۷۸.۶۰	۱.۰۱	۶۸.۹	۱۶.۲	۶.۱	۱.۶۸	۰.۸۲	۰.۸۰	۷۲.۸
۱۴۰۰	۸۲.۳۰	۰.۸۴	۸۲.۵	۱۴.۶	۶.۲	۱.۸۲	۰.۸۹	۰.۸۷	۷۳.۹
۱۴۰۵	۸۵.۴۳	۰.۶۹	۱۰۰.۸	۱۳.۴	۶.۵	۱.۹۵	۰.۹۵	۰.۹۳	۷۴.۹
۱۴۱۰	۸۸.۳۱	۰.۶۵	۱۰۷.۲	۱۳.۵	۷.۱	۲.۰۹	۱.۰۲	۱	۷۵.۹
۱۴۱۵	۹۱.۲۱	۰.۶۴	۱۰۷.۹	۱۴.۲	۷.۸	۲.۲۲	۱.۰۸	۱.۰۷	۷۶.۸
۱۴۲۰	۹۴.۱۶	۰.۶۲	۱۱۱.۳	۱۴.۷	۸.۵	۲.۳۶	۱.۱۵	۱.۱۴	۷۷.۸
۱۴۲۵	۹۶.۹۶	۰.۵۵	۱۲۵.۳	۱۴.۹	۹.۴	۲.۴۹	۱.۲۲	۱.۲۱	۷۸.۵

▶ چون مسئله رشد جمعیت یک مسئله ساختاری است، به تدریج و همراه با تغییرات در ساختار اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه امکان تغییر سطح باروری بوجود می‌آید، بنابراین امکان افزایش جمعیت صرفاً با بسته‌های تشویقی، بدون ایجاد تغییرات ساختاری وجود ندارد.

▶ با فرض مؤثر بودن بسته‌های تشویقی دولت، جدول فوق تنظیم شده است، همانطور که ملاحظه می‌شود در سال ۱۴۱۰ باروری کل به حدود ۲/۱ (سطح جانشینی) می‌رسد و پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۴۲۵ به ۲/۵ فرزند افزایش یابد. بنابراین به هیچ وجه صرفاً مشوق‌های جمعیتی، باعث افزایش افسار گسیخته جمعیت نخواهد گردید.

توزیع نسبی (%) زنان ۴۹-۱۵ ساله ازدواج کرده در مورد نگرش آنها نسبت به تأثیر حمایت مالی و تشویق دولت‌ها برای داشتن فرزند بیشتر، به تفکیک استان

آلف	قطی و فف فآ " " لچغل " گف " ۱۱۱۱ " ف " ۱۱ " پلن گئی " ف سیفگ " ه " ی					تخداگ فف
	غ " "	فخ ن	فغ دگفگ	فغخ	فخ	
طهلف	۲۶/۲	۷۰/۴	۳/۴	۱۰۰/۰	۶۴۲	ئی
	۱۸/۷	۷۷/۳	۴/۰	۱۰۰/۰	۶۳۰	یقآ
	۲۲/۴	۷۳/۹	۳/۷	۱۰۰/۰	۱۲۷۲	ضظ
ی " ل ف ر " ن	۱۳/۰	۸۴/۱	۲/۹	۱۰۰/۰	۶۱۶	ئی
	۱۷/۸	۷۹/۶	۲/۷	۱۰۰/۰	۷۴۹	یقآ
	۱۵/۲	۸۲/۰	۲/۸	۱۰۰/۰	۱۳۶۵	ضظ
آه آلف ف حق پ آلف	۳۷/۹	۵۹/۶	۲/۶	۱۰۰/۰	۶۲۳	ئی
	۴۰/۶	۵۴/۰	۵/۴	۱۰۰/۰	۶۶۸	یقآ
	۳۹/۴	۵۶/۵	۴/۲	۱۰۰/۰	۱۲۹۱	ضظ
ندگ	۱۵/۶	۸۳/۹	۰/۴	۱۰۰/۰	۶۸۴	ئی
	۱۸/۴	۸۱/۱	۰/۵	۱۰۰/۰	۵۶۵	یقآ
	۱۶/۲	۸۳/۳	۰/۵	۱۰۰/۰	۱۲۴۹	ضظ
ضظ	۲۱/۸	۷۵/۶	۲/۶	۱۰۰/۰	۲۵۶۵	ئی
	۲۳/۵	۷۲/۸	۳/۷	۱۰۰/۰	۲۶۱۲	یقآ
	۲۲/۶	۷۴/۲	۳/۱	۱۰۰/۰	۵۱۷۷	کل

منبع : عباسی شوازی و همکاران (۱۳۸۴)، تحولات باروری در ایران، وزارت بهداشت و درمان.

سناریوی غیر محتمل رشد جمعیت در ایران

برخی از سیاسیون و دانشگاهیان چنین بیان کرده‌اند، اگر سیاست دولت در ارتباط با حمایت از زاد و ولد تحقق یابد، جمعیت ایران تا سال ۱۴۰۴ به ۱۲۰ میلیون نفر خواهد رسید، اما این رقم در صورتی قابل تحقق است که سطح باروری ایران تا سال ۱۴۰۵، به ۶.۳ فرزند افزایش یابد. در صورتی تجربه جهانی تحولات باروری نشان می‌دهد که روند کاهشی باروری حتی با سیاست‌های تشویقی به راحتی معکوس نخواهد شد.

نتایج پیش‌بینی شاخص‌های جمعیت ایران بر اساس سناریوی افزایش تند باروری بین سالهای

۱۳۸۵ - ۱۴۰۵

سال پیش‌بینی	تعداد جمعیت (هزار)	میزان رشد جمعیت	میزان خام موالید	میزان خام مرگ و میر	میزان باروری کل	میزان امید زندگی
۱۳۸۵	۷۰.۵۰	۱.۲۱	۱۸.۶	۶.۵	۱.۸	۷۰.۴
۱۳۹۰	۷۷.۶	۲.۲۹	۲۹.۲	۶.۳	۲.۹۲	۷۱.۷
۱۳۹۵	۸۸.۶۴	۲.۷۸	۳۳.۷	۵.۹	۴.۰۵	۷۲.۸
۱۴۰۰	۱۰۲.۶۲	۲.۹۱	۳۴.۵	۵.۴	۵.۱۸	۷۳.۹
۱۴۰۵	۱۱۹.۱۴	۲.۹۹	۳۵	۵.۱	۶.۳	۷۴.۹

در صورتی که اقتصاد کشور در وضعیتی باشد که بازدهی نهایی نیروی انسانی مثبت باشد، افزایش جمعیت باعث افزایش تولید ملی خواهد گشت. جمعیت مطلوب از نظر درآمد ملی و تولید ملی حدی از جمعیت است که در آن بازدهی نهایی نیروی انسانی برابر صفر باشد. در چنین صورتی افزایش یا کاهش فیزیکی جمعیت باعث کاهش درآمد ملی می‌گردد.

▶ به تعبیر جولیان سایمون، مشکل کشورهای در حال توسعه مانند کشور ما سرعت رشد جمعیت نیست، بلکه کندی رشد اقتصادی است. آنچه مانع این رشد است نه افزایش جمعیت است نه کمبود سرمایه، بلکه شیوه تفکر، ارزشها و عاداتی که مانع بوجود آمدن نظام اقتصادی اجتماعی و سیاسی مناسب با توسعه می گردد.

▶ همچنین به تعبیر عباسی شوازی، نیروی انسانی در توسعه یک امر مثبت است ولی این که شما چقدر بتوانید از این نیروی انسانی استفاده کنید، مهم تر است. پس مشکل، تعداد نیروی انسانی نیست بلکه این مهم است که چطور از این نیروی انسانی استفاده کرده و آن را مدیریت کنیم.

مفهوم باروری از دیدگاه قرآن کریم

▶ شما را با اموال و فرزندان فراوان مدد فرماید و برای شما باغ های پر
ثمر و نهـرهای جاری آب نصیب فرماید. " آیه ۱۲ سوره مبارکه نوح و
همچنین در سوره ی اسراء آمده است: "سپس شما را بر آنها غلبه
خواهیم داد و بر ثروت و مال و تعداد فرزندانـتان می افزاییم و نفرات
شما را بیش از دشمنانتان مقرر خواهیم فرمود"

▶ آیات و روایاتی وجود دارد که فزونی جمعیت مسلمانان را يك معیار مهم هم در دنیا و هم در آخرت قرار داده است. فرزندان در دنیا زینت، مایه‌ی استعانت، امداد و، قدرت و مایه غلبه مومنان و در آخرت مایه‌ی مباحثات پیامبر اسلام(ص) معرفی شده‌اند. (به نقل از خبرگزاری فارس) برخی محققان از مجموع این روایات اصل اولی را استحباب تکثیر نسل دانسته‌اند.

► از سوي ديگر در آیات و روايات ديگري اوصافي براي فرزند و فرزندآوري وجود دارد كه اگر وصف مشعر به عليت باشد يعني تا حدي گوياي علت حكم باشد مي‌تواند ترجيح داشتن فرزند زياد را قيد بزند. براي مثال در روايتي كه در بالا نيز مورد اشاره قرار گرفت علت تشويق به فرزندآوري تكثير مومنان و لا اله الا الله گويان بود و يا فرزند به عنوان زينت يا باقيات صالحات معرفي شده است پس اگر در شرايطي و بنا به علل و عوامل فرهنگي، تربيتي، اقتصادي فرزند زياد باعث كم توجهي والدين به تربيت ديني و انساني فرزندان شود نمي‌توان به صورت مطلق تكثير نسل را ترجيح داد.

► اگرچه در مقابل، روایاتی هم وجود دارد که به صراحت بیان می‌کند ترس از رسیدن رزق و روزی نباید مانع از ازدواج و فرزندآوری شود. زیرا خداوند روزی همگان را ضمانت کرده است. طبعاً برای استخراج نظریه‌ی دینی درباره جمعیت، لازم است که بین ادله فوق جمع کرد. از سوی دیگر نمی‌توان از واقعیت‌های اجتماعی موجود نیز چشمپوشی نمود. در موارد فراوانی آنچه که افراد را به سمت سیاست‌های کنترل جمعیت سوق می‌دهد، فقدان حداقل خوراک و پوشاک و مسکن نیست؛ بلکه ارتقای وضع معیشتی و رسیدن به سطح بالاتری از آسایش است. خواسته‌های فرزندان و فشار حاصل از آن در حد حداقل نیازهای روزمره نیست. تغییر در سبک‌های زندگی مسئولیت‌های مالی فراوانی را متوجه والدین کرده است.

► پس بر اساس آنچه که گفته شد، می‌توان گفت دیدگاه اسلام هم به کیفیت و هم به کمیت آن توجه نموده است. در يك جامعه اسلامي اين دو بايد به توازني برسند که شايسته يك جامعه مسلمان است. بدین لحاظ ما معتقد هستیم که دین مبین اسلام با جمعیت مطلوب موافق است. این مطلوبیت جمعیتی هم در بعد کیفی است و هم در بعد کمی.

► قبل از پرداختن به مسئله جمعیت مطلوب ابتدا لازم است که در مورد ظرفیت جمعیتی توضیحاتی داده شود. این مفهوم به تعداد جمعیتی اشاره دارد که يك محیط طبیعی با تمام خصوصیاتش، بطور کامل از نظر نیازها تأمین کند، ظرفیت و توان جمعیتی هر کشوری را می توان با توجه به منابع و امکانات مختلفی چون زمینهای قابل کشت، حاصل خیزی خاک، میزان بارندگی، معادن و ذخایر زیر زمینی و میزان توسعه صنعتی و تکنولوژیک مشخص کرد.

► آفرد سوي بعنوان يکي از بزرگان جمعيت‌شناسي مي‌گويد همواره بايد در دفع دو خطر کوشيد: يکي زيادي جمعيت و ديگري کمي جمعيت. ميان اين دو حد افراط و تفریط، مي‌توان تصوري از تعادل و يا وضعيتي متناسب و منطقي در نظر داشت. بسياري از متفکران و انديشمندان بزرگ اسلامي از جمله ابن خلدون براي حداکثر و حداقل جمعيت حدودي قائل بوده‌اند. رسيدن به نقطه تعادل جمعيتي بين دو حد بالا و حداقل نقطه‌اي است که جمعيت شناسان از آن تحت عنوان جمعيت متناسب ياد مي‌کنند.

- ▶ برخی از جمعیت شناسان، ایجاد بهترین تعادل ممکن بین منابع و جمعیت را ملاک تعیین حد مناسب جمعیت می‌دانند و می‌گویند در شرایط زیر می‌توان به حد مناسبی از جمعیت دسترسی پیدا کرد:
 - ▶ تمام افراد فعال جامعه در مشاغل مختلف اقتصادی جذب شده باشند.
 - ▶ کلیه آحاد جامعه دارای سطح متوسطی از زندگی باشند به این معنی که هر فرد بتواند روزانه ۲۵۰۰ کالری در اختیار داشته باشد. همچنین بتواند بعد از تأمین مواد غذایی مقداری از درآمد خود را که دست کم ۵۰ درصد کل عایدی‌اش باشد در زمینه‌هایی غیر از احتیاجات غذایی به مصرف برساند.
- ▶ منابع کشور بدون تخریب اقتصادی و به طور منطقی و متناسب مورد بهره‌برداری قرار بگیرد.

► (ب) توزیع و پراکندگی مطلوب جمعیت.

► (الف) بعد نخست: حجم و رشد مطلوب جمعیت: به این مسئله می‌پردازد که چه تعداد و چه رشدی برای جمعیت يك جامعه مطلوب به نظر می‌رسد، از نظر اقتصادی ملاك عمل برای تعیین رشد مطلوب جمعیتی، نرخ رشد تولید سرانه است (نرخ رشد تولید سرانه برابر است با نرخ رشد تولید منهای نرخ رشد جمعیت). بر مبنای الگوی رشد اقتصادی رستویکی از خصوصیات مرحله تکامل اقتصادی افزونی نرخ رشد تولید بر نرخ رشد جمعیت ذکر شده است و از آن بعنوان درونی رشد اقتصادی نام می‌برد.

ب) بعد دوم:

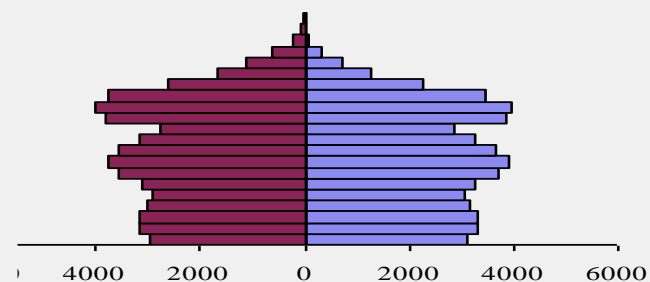
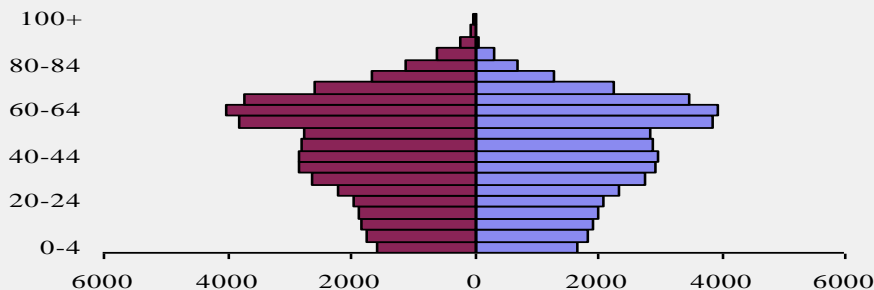
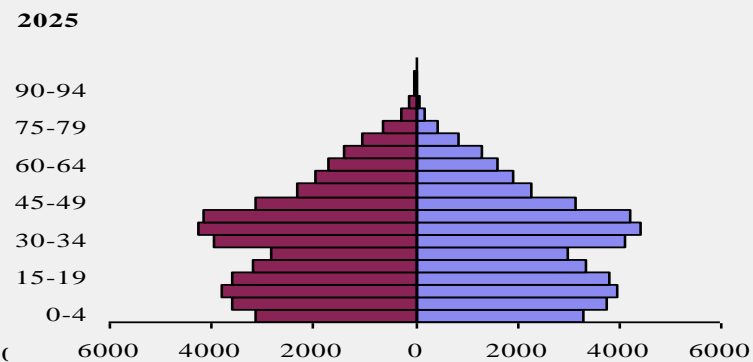
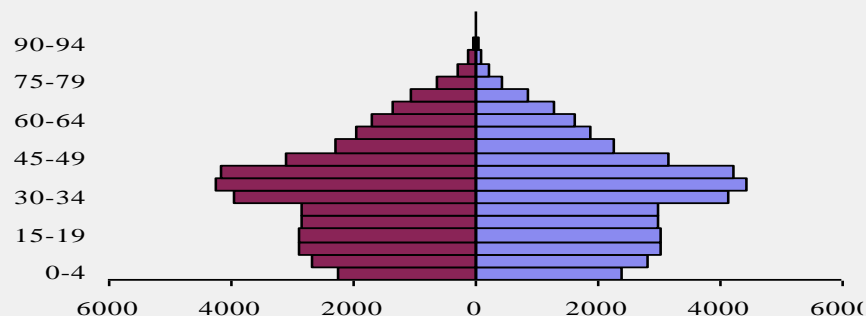
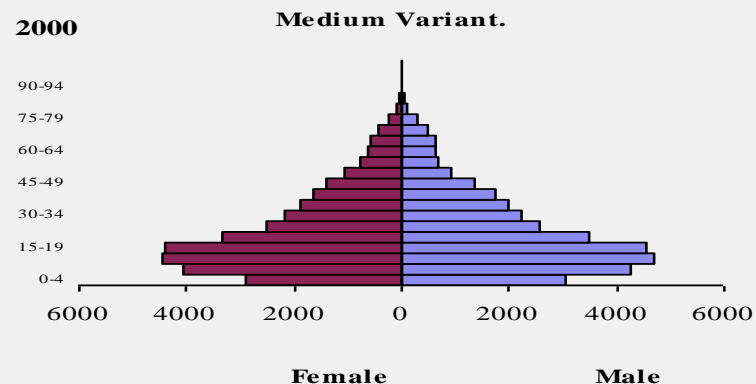
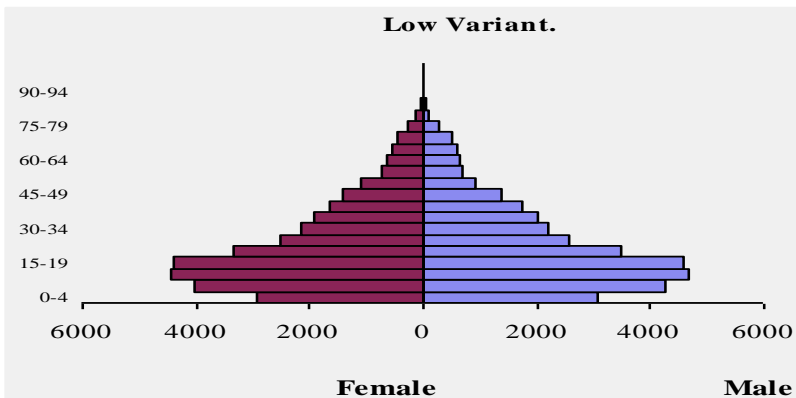
- ▶ توزیع و تراکم مطلوب جمعیت دارای ابعاد مختلفی است. از کشوری به کشور دیگر، و از شهری به شهر دیگر متفاوت است. مطالعات و تحقیقاتی که صورت گرفته، تراکم بهینه و متناسب برای جمعیت انسانی ابعاد مختلفی به ترتیب زیر خواهد داشت:
- ▶ توزیع بهینه فیزیکی جمعیت که عبارت است از تعداد متناسبی از جمعیت ساکن در يك مساحت معین.
- ▶ توزیع بهینه اقتصادی جمعیت شامل جمعیتی است که بر اساس پتانسیل های اقتصادی در يك منطقه زندگی می کنند.
- ▶ توزیع بهینه اجتماعی جمعیت که به مفهوم تعیین بهترین میزان و ترکیب طبقات اجتماعی در يك مجموعه شهری است.
- ▶ توزیع بهینه سیاسی - نظامی جمعیت که بهترین ترکیب و تراکم جمعیت بر اساس نیروها و گرایش های سیاسی در منطقه را تعیین می کند.
- ▶ توزیع بهینه زیست - محیطی برای جمعیت، بهترین توزیع جمعیتی است که برای محیط زیست و اکولوژی طبیعی کمترین آسیب رسانی را داشته باشد.

► به گفته برلسون اگر، روند رشد جمعیت مطلوب باشد، دامنه انتخابها و اختیارات بشر وسیع تر می شود، به این ترتیب سیاست جمعیتی هدف نیست، بلکه وسیله ای برای دستیابی به زندگی بهتر و پر محتواتر است. بنابراین لازم است موضوع جمعیت را نه تنها از نظر تعداد، تراکم، ساخت، ترکیب و تغییرات زمانی و مکانی بطور مداوم رصد نمایم، بلکه باید از نظر وضعیت شاخص های کیفیت زیست جمعیت به آن توجه جدی داشت. بنابراین با توجه به تراکم حسابی و بیولوژیک ذکر شده مشکل کنونی جمعیت ایران توزیع نامتوازن آن و تمرکز حدود ۲۰ درصد جمعیت ایران در کلان شهر تهران می باشد.

از حسن توجه شما متشکرم

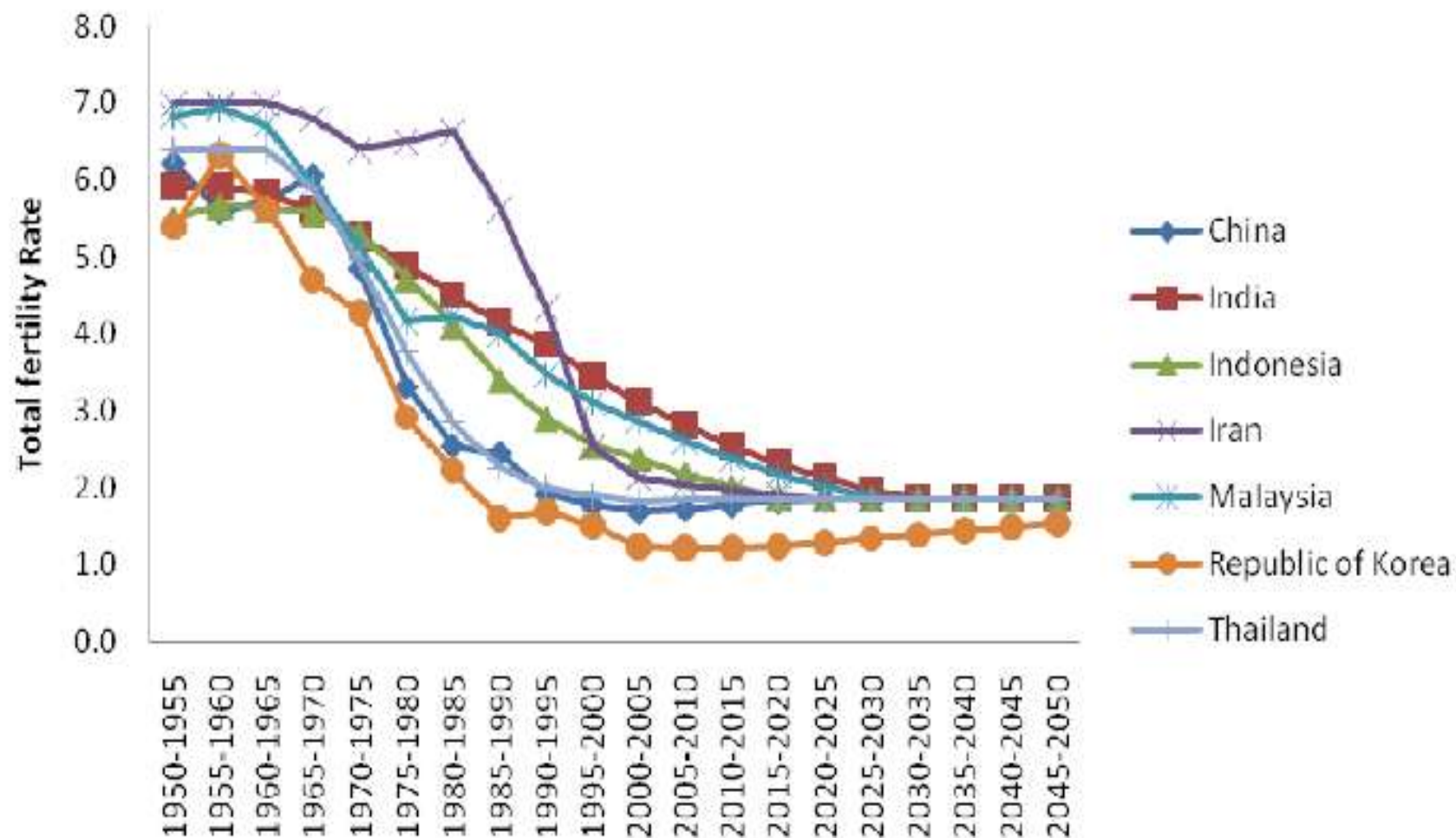
اسلایدهای متفرقه

هرم های سنی جمعیت ایران در سالهای ۲۰۰۰، ۲۰۲۵، ۲۰۵۰ براساس گزینه های رشد کم و رشد متوسط

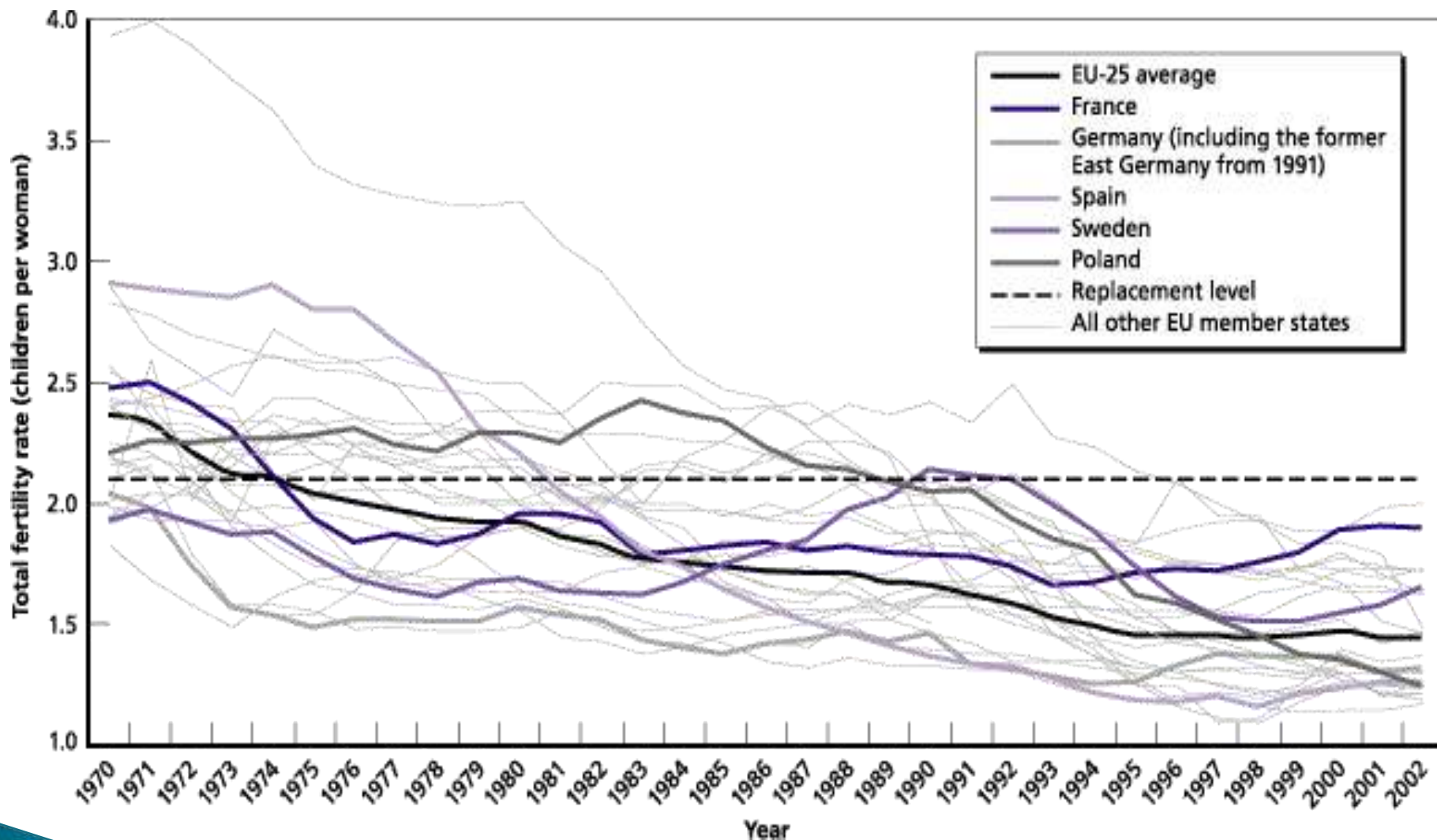

روند تغییرات باروری کل در کشورهای منتخب آسیا

Trends in Total Fertility Rate, Selected Countries

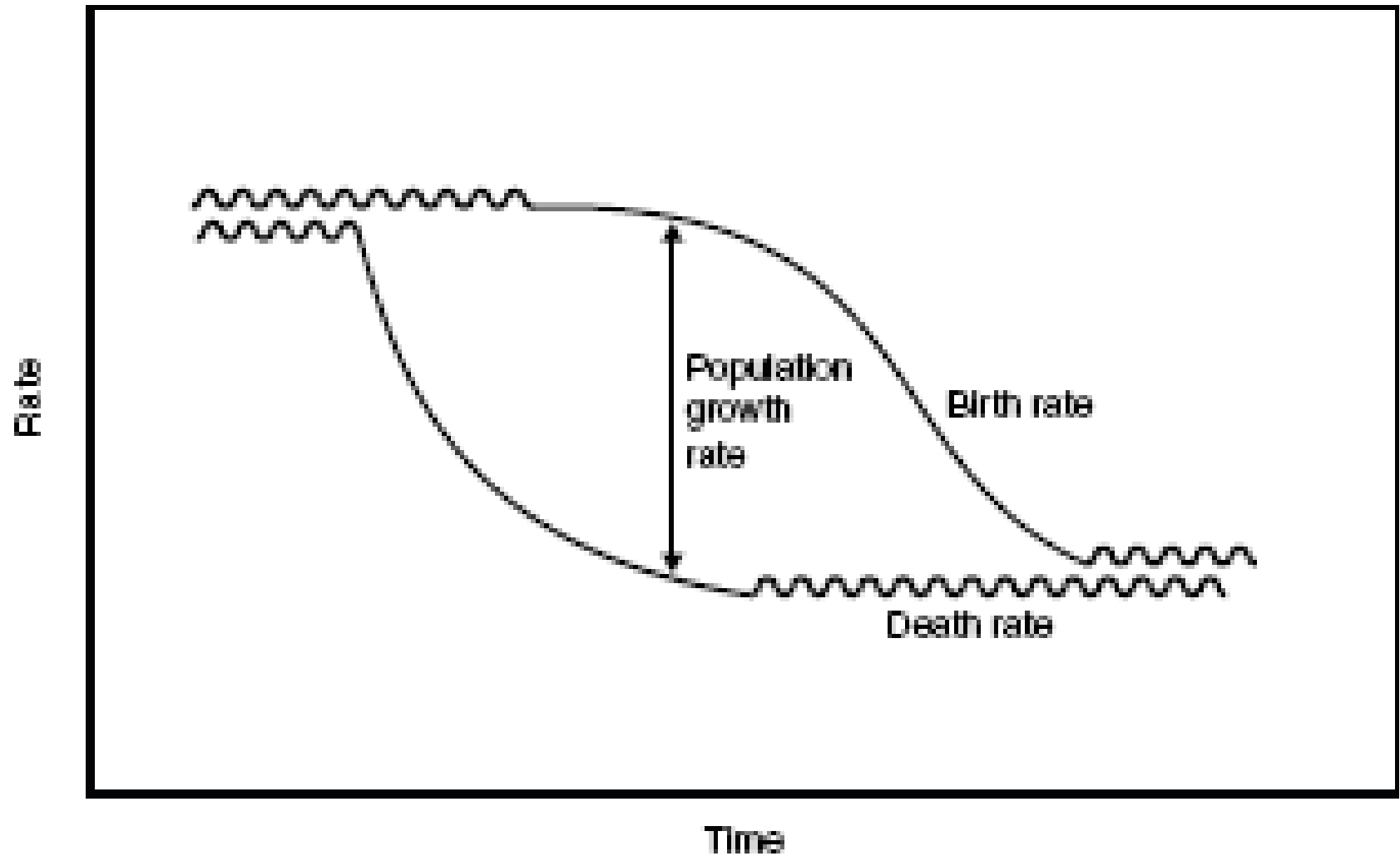

نمودار ۲- روند تحولات باروری در کشورهای اروپایی از سال ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۲

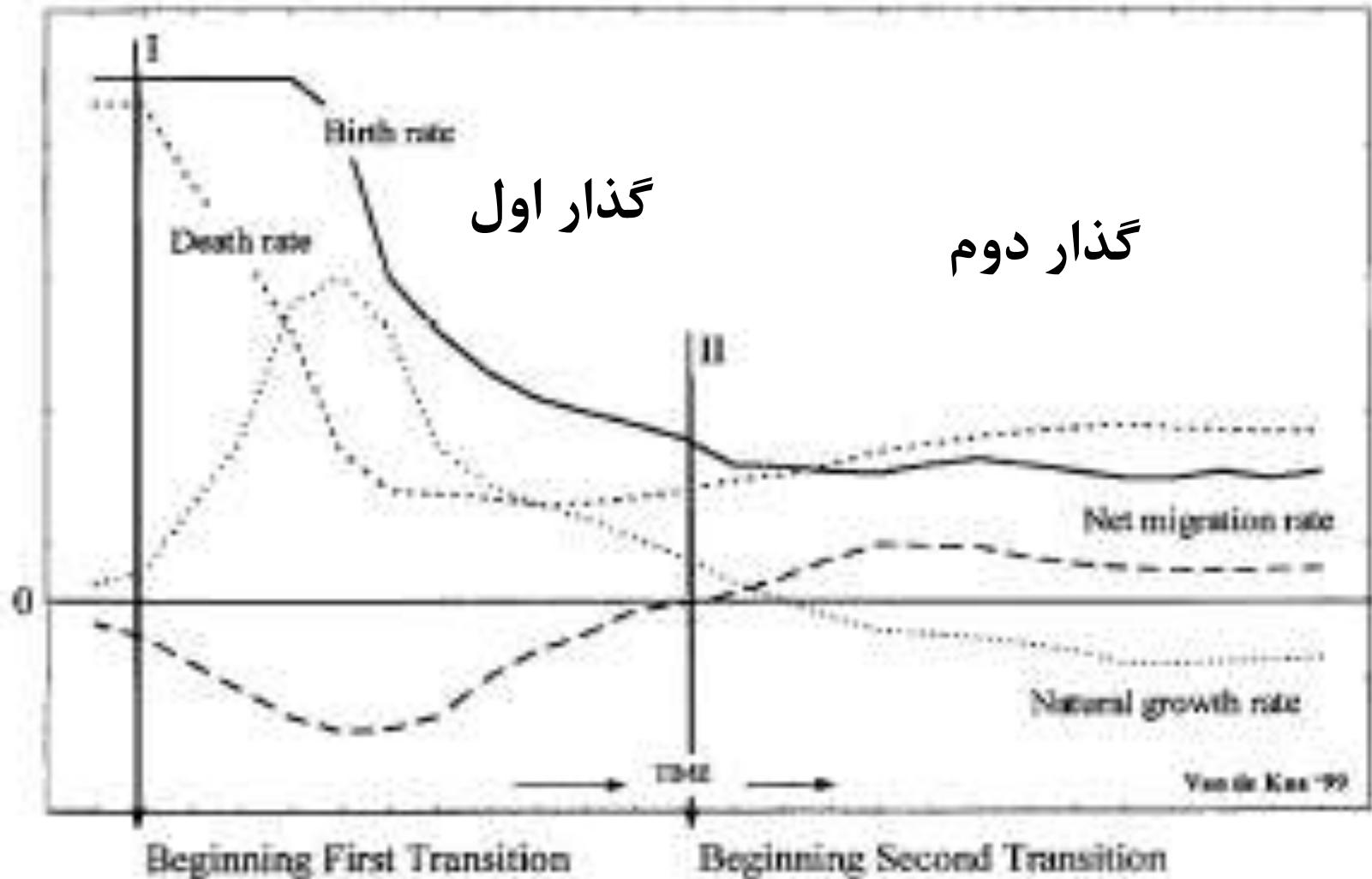
SOURCE: European Commission, Eurostat NewCronos database, Theme 3: Population and Social Conditions, Brussels: Eurostat, 2002; Council of Europe, Recent Demographic Developments in Europe, Demographic Yearbook, 2003 ([view online](#)).

گذار اول جمعیتی

گذار دوم جمعیتی

تعادل طبیعی:
الگوی ماقبل گذار

واقعیت‌های سیاست‌های جهانی تنظیم خانواده از آغاز تاکنون (از سلطه‌طلبی تا نوع دوستی)

آگاهی از مسائل ناشی از افزایش جمعیت در حال و آینده و اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده قبل از آنکه در کشورهای در حال توسعه مطرح شود، حول دو مسئله تکامل یافت که

- یکی جنبه ژئوپولتیک، و

- دیگری جنبه انسان‌دوستانه و رفاه انسان‌ها را داشته است.

در خصوص جنبه اول باید خاطر نشان ساخت که، از دهه چهل میلادی به بعد خطر افزایش جمعیت در دو منطقه استراتژیک جهان یعنی آمریکای لاتین و آسیا توسط طرف‌های پیروز جنگ دوم احساس می‌شد. افزایش جمعیت در این دو منطقه، عاملی بود که ثبات سیاسی یا به اصطلاح خود آنها صلح جهانی را در معرض تهدید قرار می‌داد.

► مسئله دیگر، جنبه انسانی داشت و هدف آن تأمین رفاه جمعیت از طریق برنامه‌های تنظیم خانواده بود که به عنوان یک حق انسانی، ارزش جهانی یافت. این جنبه توسط محققان آمریکایی که به مسائل بین‌المللی علاقه نشان می‌دادند، مورد توجه قرار گرفت و اعلام کردند که افزایش جمعیت در کشورهای در حال توسعه، نه تنها موقعیت سیاسی برتر آمریکا را به خطر می‌اندازد، بلکه مانع اصلی در راه توسعه جهانی است.

► واقعیت‌های تاریخی نشان می‌دهند که اساس و بنیاد شکل‌گیری برنامه‌های تنظیم خانواده که همواره مورد توجه و حمایت سازمان ملل و قدرت‌های بزرگ جهان از جمله آمریکا بوده است، از نوعی سلطه طلبی و برتری‌طلبی قدرت‌های بزرگ جهانی آغاز، و با گذشت زمان رنگ و لعاب کمک‌های بشردوستانه و رفاهی و توسعه‌ای به خود گرفته است.

▶ لازم به ذکر است در آمریکا حمایت از طرح‌های جهانی به شکلی است که حتی اگر اصل و اساس یک سیاست خارجی جنبه انسانی و نوع دوستانه هم داشته باشد، اگر توجیه اقتصادی و سیاسی نداشته باشد، هرگز مورد توجه و حمایت دولت و کنگره آمریکا قرار نخواهد رفت (شستلند و شنه، ۲۰۰۰). در واقع امریکائی‌ها به رقم قابل ملاحظه فروش وسایل پیش‌گیری که مطابق گزارش سازمان ملل متحد و خانم نفیس صدیق رئیس سابق صندوق جمعیت سازمان ملل متحد، تجارت بین‌المللی ناشی از سیاست گذاری جمعیت به حدود ۷۶ میلیارد دلار بالغ می‌گردد، راغب‌تر از رفاه جوامع و لحاظ کردن جنبه انسانی تمایل نشان می‌دهند.

پیشنهادهات

۱. تشکیل شورای عالی سیاست‌گذاری و برنامه ریزی جمعیت
۲. انجام مطالعات عمیق در زمینه ارزیابی سیاست‌های جمعیتی گذشته، حال و آینده برای رسیدن به حد مطلوب جمعیت برای جلوگیری از بروز عواقب پیش گفته.

شرایط رسیدن به رشد صفر و رشد منفی جمعیت

بونگارت (۱۹۹۷) می‌گوید در پایان انتقال کلاسیک جمعیتی رشد طبیعی جمعیت با تحقق سه شرط به رشد صفر و منفی میل می‌کند:

۱. سطوح باروری به کمتر از سطح جانشینی میل کند (میزان باروری کل کمتر از ۲/۱)، سطح مطمئن برای یک رشد مطلوب جمعیتی کمی بیشتر از سطح جانشینی است.

۲. ساختار سنی جمعیت به سالخوردگی گرایش یابد.

۳. کاهش مرگ و میر متوقف شود (Bonggart, 1997).

پنجره جمعیتی

نظریه پنجره جمعیتی به شکل‌های متفاوتی منجر به بروز فرصت‌ها برای رشد تولید سرانه می‌شود. افزایش درصد جمعیت در سن کار نسبت به کل جمعیت موجب افزایش تولید ناخالص داخلی می‌شود، به عبارت دیگر افزایش تعداد تولیدکنندگان (جمعیت در سن کار) نسبت به تعداد مصرف‌کنندگان (جمعیت کودکان و نوجوانان و سالمندان) بطور طبیعی افزایش تولید سرانه را بدنبال دارد (بلوم، ۲۰۰۱).

اثرات پنجره جمعیتی بر رشد اقتصادی را می‌توان از سه بعد مورد توجه قرار داد:

- ۱) افزایش عرضه نیروی کار
- ۲) افزایش پس‌اندازها
- ۳) افزایش سرمایه‌های انسانی